

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

**ATTACHMENT A HISTORIE PARTNERSKÉHO A SEXUÁLNÍHO ŽIVOTA: kvantitativní
analýza dat reprezentativního vzorku české populace**

Bakalářská práce

Autor: Adéla Rášová

Vedoucí práce: Mgr. Klára Bártová, Ph.D. et Ph.D.

Praha, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Adéla Rášová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí této práce Mgr. Kláře Bártové, Ph.D. za její odborné rady, trpělivost a vstřícný přístup.

Obsah

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 ATTACHMENT.....	8
1.1 Teorie citové vazby: vznik a hlavní představitelé.....	8
1.2 Aktivace systému citové vazby.....	9
1.3 Attachmentová figura v dětství.....	10
1.4 Utváření citové vazby v raném dětství.....	11
1.5 Pracovní modely citové vazby	12
1.6 Test neznámé situace.....	13
1.7 Typy attachmentu v dětství	14
1.7.1 Jistý typ.....	14
1.7.2 Úzkostný typ.....	15
1.7.3 Vyhýbavý typ.....	15
1.7.4 Dezorientovaný typ	15
1.8 Sekundární strategie citové vazby	16
2 ATTACHMENT V DOSPÍVÁNÍ A DOSPĚLOSTI	17
2.1 Attachmentové figury v dospívání a dospělosti.....	18
2.2 Rozdíly ve fungování systémů citové vazby v dospělosti	21
2.3 Typy attachmentu v dospělosti.....	22
2.3.1 Jistý typ.....	22
2.3.2 Úzkostný typ.....	23
2.3.3 Vyhýbavý typ.....	24
2.3.4 Dezorientovaný typ.....	26
2.4 Měření attachmentu v dospělosti.....	26
2.4.1 Adult attachment Interview	27
2.4.2 Current Relationship Interview	27
2.4.3 Kategoriální model	28
3 ATTACHMENT A PARTNERSKÉ VZTAHY.....	31
3.1 Závazek a udržení dlouhodobého vztahu	35
4 ATTACHMENT A SEXUÁLNÍ VZTAHY	38
EMPIRICKÁ ČÁST	45
5 Cíle výzkumu	45
5.1 Výzkumné hypotézy	45
6 Metoda sběru dat.....	45

7	Psychometrické nástroje.....	46
7.1	Základní sociodemografické údaje.....	46
7.2	Otázky související s attachmentem.....	47
7.3	Otázky související s historií partnerských a sexuálních vztahů	48
8	ANALÝZA DAT	49
8.1	Deskriptivní analýza dat na základě sociodemografických údajů	49
8.1.1	Pohlaví a věk respondentů.....	49
8.1.2	Sexuální orientace	49
8.2	Deskriptivní analýza partnerských a sexuálních vztahů respondentů	50
8.2.1	Počet sexuálních partnerů	50
8.2.2	Průměrný věk prvního vášnivého líbání	50
8.2.3	Průměrný věk aktivního a pasivního pettingu	51
8.2.4	Průměrný věk prvního sexuálního styku	51
8.2.5	Věk, ve kterém respondent začal toužit po romantickém vztahu a věk ve kterém prožil „první lásku“	52
8.3	Deskriptivní analýzy partnerských a sexuálních vztahů na základě devítibodové škály 52	
8.3.1	Počet dlouhodobých vztahů.....	52
8.3.2	Počet partnerů, se kterými se respondenti líbali	53
8.3.3	Počet partnerů, se kterými respondenti souložili jedenkrát.....	54
8.4	Souvislost mezi jednotlivými typy attachmentu a historií sexuálních a partnerských vztahů 55	
8.4.1	Počet sexuálních partnerů u mužů a žen v závislosti na typu attachmentu.....	55
8.4.2	Věk prvního líbání v závislosti na typu attachmentu	56
8.4.3	Věk prvního aktivního a pasivního pettingu v závislosti na typu attachmentu ..	57
8.4.4	Věk prvního pohlavního styku v závislosti na typu attachmentu	57
8.4.5	Věk, ve kterém začali respondenti toužit po romantickém vztahu a věk, ve kterém prožili první lásku v závislosti na typu attachmentu.....	58
8.4.6	Počet dlouhodobých vztahů mužů a žen v závislosti na typu attachmentu	59
8.4.7	Počet partnerů, se kterými se muži a ženy líbali v závislosti na typu attachmentu 60	
8.4.8	Počet sexuálních partnerů, se kterými měli muži a ženy pohlavní styk jedenkrát v závislosti na typu attachmentu	60
	Shrnutí výsledků analýz.....	62
9	DISKUZE VÝSLEDKŮ	63
9.1	Limity práce.....	64

9.1.1	Etické aspekty.....	64
10	ZÁVĚR	65
	REFERENCE	66
	SEZNAM PŘÍLOH.....	71

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je attachment a jeho vliv na partnerské a sexuální chování v dospělosti. Konkrétně půjde o to zjistit, jestli a jak se lidé liší v historii partnerkých a sexuálních vztahů v závislosti na attachmentu.

Práce se bude věnovat otázkám na partnerské a sexuální vztahy jedinců - kolik měli dlouhodobých vztahů, kolik měli sexuálních partnerů, s kolika partnery se vášnivě líbali v závislosti na attachmentu. Pozornost bude věnovaná také významným milníkům v sexuálních životě jedince – věk prvního líbání, věk prvního pohlavního styku, věk prvního aktivního a pasivního pettingu.

Práce je rozdělená na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je představena teorie citové vazby, její vznik a hlavní představitelé. Dále bude vysvětleno, jak se v raném dětství attachment utváří a co ho aktivuje. Následně budou popsány typy attachmentu a způsob, jakým v dětství probíhá jeho měření v Testu neznámé situace, jejíž autorkou je Mary Ainsworthová. Druhá část se věnuje attachmentu v dospělosti, rozdílům mezi jednotlivými typy a způsobům, jak se v dospělosti attachment měří. Nakonec se teoretická část věnuje tomu, jak se lidé podle dostupných studií chovají v partnerských a sexuálních vztazích v závislosti na typu attachmentu. Empirická část se věnuje analýzám odpovědí respondentů online dotazníků. Analýza odpovědí respondentů pomohla odhalit, jak attachment ovlivňuje chování v partnerských a sexuálních vztazích v dospělosti. Výsledky analýz byly rozebrány v diskuzi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ATTACHMENT

Do češtiny bývá pojem attachment překládán jako citová vazba nebo teorie citové vazby (Mikulincer & Shaver, 2007). Tato kapitola se věnuje definici této vazby, jejímu významu pro člověka a způsobu jakým se aktivuje. Dále budou popsány jednotlivé typy citové vazby a způsob, jakým se člověk klasifikuje do konkrétní kategorie.

1.1 Teorie citové vazby: vznik a hlavní představitelé

Za autora teorie citové vazby (*attachment theory*) je považován britský psychiatr a psychoanalytik John Bowlby. Teorii definoval ve 20. století a snažil se s její pomocí vysvětlit jevy ve vývoji osobnosti, které do té doby nebyly vysvětlené jinými teoriemi (Collins, 1996). Bowlby se věnoval mimo jiné deprivaci v dětství (Kulísek, 2000) a na základě klinických pozorování se snažil vysvětlit to, co ve své teorii nazval vazba dítěte na matku (Bowlby, 1958). Při utváření této teorie byl ovlivněn především etologem Konradem Lorenzem (Mikulincer & Shaver, 2007) a jeho myšlenkami o imprintingu¹ a rakouským psychologem Sigmundem Freudem a psychoanalýzou, které byl Freud zakladatelem (Bowlby, 1969).

Attachment Bowlby definuje jako trvalé emoční pouto, pro které je charakteristická potřeba vyhledávat a udržovat blízkost konkrétní osoby, zvláště, když je jedinec ve stresu (Bowlby, 1969). Teorie citové vazby považuje pro vývoj jedince nejvýznamnější rané dětství a vztah s primárním pečovatelem. Citové pouto dítěte k pečující osobě ovlivňuje vývoj jeho osobnosti. Toto pouto je základem pro to, aby dítě vnímalo svět jako bezpečný. V případě, že toto pouto chybí, může dítě svět vnímat s úzkostí a nedůvěrou (Kulísek, 2000).

Tento koncept je ale možný považovat za společnou práci Bowlbyho a jeho kolegyně americké psycholožky, Mary D. Salter Ainsworthové. Metodologie Mary Ainsworthové umožnila empiricky ověřit některé Bowlbyho myšlenky, ale také pomohla

¹ Imprinting je forma učení, k němuž dochází v určité fázi životního cyklu u ptáků. Popsal ho zoolog Konrad Lorenz ve 30. letech 20. století a projevuje se tím, že si zvíře vytvoří vazbu na první věc, kterou uvidí po vylíhnutí (Bateson, 2003).

rozšířit samotnou teorii. Ainsworthová přispěla konceptem attachmentové figury jako bezpečné základny (*safe base*), z níž může dítě zkoumat svět (Bretherton, 1992). Tento koncept jí sloužil k popisu reakcí kojenců na odloučení od matky a opětovného shledání (Mikulincer & Shaver, 2007). Prováděla dlouhodobá a systematická pozorování interakcí matek a dětí, a to jak v přirozených podmínkách, tak v těch laboratorních. Pro zjištění kvality citového přilnutí vyvinula laboratorní metodu „Test neznámé situace“ (*Strange Situation Test*), které se bude věnovat kapitola 1.6 (Kulísek, 2000).

1.2 Aktivace systému citové vazby

Bowlby (1969) předpokládal, že k aktivaci systému citové vazby vede nepřetržitě monitorování vnitřních a vnějších událostí. Spouštěčemi aktivace systému citové vazby mohou být fyzické a psychické hrozby. Samotná aktivace je ale závislá na tom, jak jedinec subjektivně hrozby vyhodnotí, skutečná hrozba nemusí být přítomná. Jde o to, jak jedinec vnitřní a vnější události interpretuje. Dá se tedy říci, že jakákoli událost, kterou jedinec vnímá jako ohrožující, systém citové vazby aktivuje (Mikulincer & Shaver, 2007).

Tyto hrozby s citovou vazbou mohou, ale nemusí, souviset. Hrozbou, která souvisí s citovou vazbou je například blížící se odchod attachmentové figury, naopak obdržení diagnózy závažné nemoci je hrozba, která s citovou vazbou nesouvisí (Mikulincer & Shaver, 2007). Mezi vnitřní události, které jedinec může vnímat jako ohrožující, patří například sny, představy a znepokojivé myšlenky. Podle Mikulincera, Floriana a Hirschbergera (2003) i myšlenka o vlastní smrtelnosti může aktivovat systém citové vazby.

Po vyhodnocení události jako ohrožující se tedy systém podvědomě aktivuje a vyvolává do vědomí myšlenky na attachmentovou figuru a její blízkost a ochranu, kterých se jedinec obvykle snaží i dosáhnout. Malé děti ve snaze o dosažení blízkosti attachmentové figury jednájí bez zábran. U dospělých nemusí docházet k viditelnému vyhledávání blízkosti. S věkem lidé získávají schopnost dosáhnout pocitu bezpečí díky mentálním reprezentacím attachmentových figur, aniž by museli reálně vyhledávat jejich fyzickou blízkost. Hledání blízkosti attachmentové figury tedy může probíhat jen intrapsychicky, nikoli behaviorálně. Aktivace citové vazby je „ukončena“ když je dosaženo stanoveného cíle (Mikulincer & Shaver, 2007).

Podle Bowlbyho (1982) se u malého dítěte attachmentový systém aktivuje jako reakce na tři druhy hrozeb: (a) vnitřní úzkost z hladu nebo jiného fyzického a emocionálního nepohodlí, (b) vnější ohrožení bezpečí nebo pohody, a (c) rizika, která ohrožují dostupnost attachmentové figury. Za ideálních podmínek dítě na tyto druhy hrozeb reaguje tak, že vyhledává blízkost attachmentové figury a sděluje jí své potřeby, načež attachmentová figura reaguje odpovídajícím utěšením, ujištěním a péčí. Různé typy attachmentu se vyvíjejí především v reakci na individuální rozdíly v reakcích pečujících osob na dětské žádosti o útěchu, ujištění a péči (Davis a kol., 2004).

1.3 Attachmentová figura v dětství

Attachmentová figura je člověk, na kterého se jedince obrací pro pomoc, ochranu a podporu. Hlavní funkcí citové vazby je ochrana jedince v nebezpečných situacích. Zvláště pro kojence a děti, které jsou bezmocné a závislé na péči blízkých osob, protože se nemohou nebezpečím bránit samy. Citová vazba tedy zajišťuje blízkost pečující osoby – tzv. attachmentové figury (Mikulincer & Shaver, 2007).

Podle teorie citové vazby (Ainsworth, 1991; Hazan & Shaver, 1994) attachmentová figura plní pro jedince tři funkce:

1. Zaprvé je pro dítě cílem vyhledávání blízkosti.
2. Druhou funkcí je poskytování dítěti ochrany, útěchy a úlevy neboli být mu „bezpečným přístavem“ (*safe haven*).
3. Třetí funkcí je být pro něj „bezpečnou základnou“ (*safe base*), odkud může dítě prozkoumávat okolí, aktivovat jiné systémy chování a dosahovat tak cílů, které nesouvisí s citovou vazbou.

V kojeneckém věku plní funkci attachmentové figury primární pečovatel. Ten je schopen dítě snáze uklidnit, když je unavené nebo nemocné (Ainsworth, 1973; Heinicke & Westheimer, 1966). Attachmentovou figurou je dítěti obvykle rodič, prarodič, starší sourozenec či pracovník denní péče (Mikulincer & Shaver, 2007).

Dále je pro attachmentovou figuru typické, že při odloučení dítě projevuje „separační úzkost“. Robertsona Bowlby (1952; cit dle Mikulincer & Shaver, 2007) identifikovali tři fáze separační úzkosti: protest, zoufalství a popírání či truchlení. Prvotní reakcí dítěte na odloučení je protest, kdy se dítě brání odloučení pláčem,

přítulím se, voláním a snahou o obnovení blízkosti primárního pečovatele. Pokud protest dítěte není úspěšný a neobnoví se blízkost s attachmentovou figurou, přechází dítě do fáze zoufalství. Ta se může projevat depresivní náladou, sníženou chutí k jídlu a nižší kvalitou spánku. Při opětovném shledání s primárním pečovatelem se může malé dítě vztekat, úzkostně lpět na pečovateli nebo se citově stáhnout.

Attachmentové figury jsou uspořádané v "hierarchii", kdy je jedna konkrétní attachmentová figura považována za hlavní bezpečný přístav (*safe haven*) a bezpečnou základnu (*safe base*) a ostatní jsou považovány za vedlejší attachmentové figury, které mohou poskytnout bezpečí a jistotu v nepřítomnosti té hlavní (Bretherton, 1985). Po vzoru Bowlbyho (1988) dochází Mikulincer a Shaver (2007) k závěru, že dostupná attachmentová figura podporuje růst, prosociální motivy a postoje, dále podporuje osobní rozvoj a kvalitnější vztahy jedince. Většina dětí má omezený počet dostupných attachmentových figur. Jejich počet se liší například podle velikosti rodiny a kultury (Mikulincer & Shaver, 2007).

1.4 Utváření citové vazby v raném dětství

Podle Mikulincera a Shavera (2007) utvoření citové vazby mezi dítětem a primárním pečovatelem vyžaduje čas. Není možné tento proces úplně přesně časově vymezit, protože jeho začátek závisí na schopnosti dítěte rozlišovat známé tváře (Kulísek, 2000). Přesto ale Bowlby (1969) a Ainsworthová (1973) tento proces rozdělili do čtyř fází vývoje:

1. V první fázi, tedy fázi před vznikem citového přilnutí, které ohraničili narozením do 2 měsíců věku dítěte, mají kojenci přirozený zájem o sociální interakci a reagují na ni prakticky s kýmkoli.

2. Další fázi vymezili od 2 do 6 měsíců věku dítěte. V této fázi se začínají objevovat první známky citové vazby. Kojenci začínají preferovat konkrétní pečovatele před jinými a tuto preferenci dávají najevo svým chováním. Citová vazba je tedy v tomto věku plně vyhraněná.

3. Ve věku 6-7 měsíců přichází třetí fáze, kdy se u dítěte plně projevuje chování typické pro citovou vazbu, které už výhradně zameřuje na primárního pečovatele. Snaží se udržovat si jeho blízkost a využívat ho jako bezpečnou základnu (*safe base*) a

bezpečný přístav (*safe heaven*). Na odloučení od primárního pečovatele v této fázi dítě reaguje silným stresem.

4. Ve čtvrté a poslední fázi jsou již děti schopné snášet delší odloučení a jsou více schopné sladit svou potřebu blízkosti s preferencemi primárního pečovatele. Tato fáze utváření cíleně zaměřené citové vazby přichází po 2. roce věku.

Vytvoření bezpečného vztahu s primárním pečovatelem v raném dětství není ničím zaručeno. Výzkumy Ainsworthové a dalších autorů naznačují, že důležitým předpokladem je citlivost matky a její schopnost reagovat na signály a potřeby dítěte v prvním roce života. Matky, které reagují na pláč dítěte pomalu nebo ne pokaždé nebo které pravidelně zasahují do aktivit dítěte, které jsou žádoucí (třeba proto, aby si v určité chvíli vynutily lásku dítěte), vychovávají děti, které pláčou více než obvykle a prozkoumávají méně než obvykle (dokonce i v přítomnosti matky). Pokud naopak matka soustavně odmítá nebo přehlíží pokusy dítěte o navázání fyzického kontaktu, může se dítě naučit se jí vyhýbat (Hazan & Shaver, 1987).

1.5 Pracovní modely citové vazby

Na základě interakcí mezi dítětem a primárním pečovatelem vznikají tzv. vnitřní pracovní modely citové vazby (Kulísek, 2000). Podle Bowlbyho (1969) mění různé reakce pečovatele na snahy dítěte o blízkost a ochranu nejen fungování systému attachmentu v konkrétní interakci, ale postupně vytvářejí trvalejší a rozsáhlejší změny ve fungování celého systému attachmentu. Podle Bowlbyho (1969) je to proto, že se mentální reprezentace významných interakcí s attachmentovou figurou ukládají do asociativní paměti, kde mají podobu pracovních a reprezentativních modelů, které umožňují člověku předvídat budoucí interakce s partnerem a přizpůsobovat jim pokusy o vyhledání blízkosti. Podle Colinsové (1996) tyto mentální reprezentace sebe i druhých zahrnují pocity, názory, očekávání a způsoby jakými jedinec interpretuje informace, které souvisí se vztahem s důležitou osobou. Opakované interakce, které souvisejí s attachmentem, vedou ke stále stabilnějším mentálním reprezentacím sebe sama, partnera a vztahu (Mikulincer & Shaver, 2007).

Pokud jsou primární pečovatelé nebo attachmentové figury dítěte dostatečně citlivé a vnímavé, dítě si vytvoří "jistý" typ attachmentu, který se vyznačuje důvěrou ve vlastní schopnosti a osobní hodnotu (tj. pozitivní vnitřní pracovní modely sebe sama) a

důvěrou v dostupnost, spolehlivost a partnerů (tj. pozitivní vnitřní pracovní modely druhých). Pokud je attachmentová figura obecně necitlivá nebo nereaguje, je pravděpodobné, že se u dítěte vyvine nejistý attachment, který se projevuje negativními vnitřními pracovními modely sebe sama a/nebo partnerů. Pokud pečující osoby reagují nedůsledně a nespolehlivě, jsou ve své péči zaměřeny na sebe nebo jsou dotěrné, děti v jejich péči mají tendenci k úzkostnému attachmentu (Davis a kol., 2004).

Vzhledem k poměrně stálému vzorci interakcí s primárními pečovateli v kojeneckém a dětském věku mají nejtýpější pracovní modely těchto interakcí tendenci fungovat automaticky a nevědomě a jsou odolné vůči změnám. To, co začalo jako reprezentace specifických interakcí s primárním pečovatelem v dětství, se tak stává základními osobnostními charakteristikami, uplatňuje se v nových sociálních situacích a vztazích a formuje fungování attachmentového systému v dospělosti (Mikulincer & Shaver, 2007). Podoba této citové vazby je v podstatě trvalá a obtížně změnitelná. Změny ale je možné dosáhnout pomocí psychoterapie či intimního vztahu s partnerem, který může způsoby chování jedince korigovat (Kulísek, 2000).

1.6 Test neznámé situace

Experimentální metodu „Test neznámé situace“ (*Strange Situation*) Marie Ainsworthová vytvořila pro určení jednotlivých typů attachmentové vazby u malých dětí. Měření se odehrává v laboratoři a spočívá v opakované separaci dítěte od matky a jeho konfrontaci s neznámou osobou. Cílem této metody je aktivování systému citové vazby dětí a následné zaznamenání vnějších projevů jejich chování. Pozorovatel toto chování sleduje a zaznamenává, zda dítě vyhledává blízkost matky, zda s ní udržuje kontakt, jestli je vzdorovité nebo se matce vyhýbá (Ainsworth a kol. 1978). Na základě tohoto měření byli kojenci zařazeni do tří kategorií: „bezpečná“, „vyhýbavá“ a „úzkostná“. Později přidali Main a Solomon čtvrtou kategorii s názvem „dezorientovaná“ (Mikulincer & Shaver, 2007). Tato experimentální metoda se používá u dětí ve věku od jedenácti do osmnácti měsíců (Kulísek, 2000).

Číslo fáze	Doba trvání	Popis fáze
1	30 s.	Pozorovatel uvádí matku do místnosti a odchází.
2	3 min.	Dítě zkoumá místnost, matka je pasivní, ale může reagovat.
3	3 min.	Vchází cizinec, 1 min. je potichu, 1 min. konverzuje s matkou, 1. min. se přibližuje k dítěti a zkouší si s ním hrát, matka na konci fáze rychle odchází.
4	3 min.	Cizinec odpovídá dítěti, hraje si s ním, konejší atd., pokud je to vhodné. Je-li zapotřebí, fáze je ihned ukončena.
5	3 min.	Matka přichází, utěšuje dítě, poté opět s rozloučením odchází. Fáze může být prodloužena.
6	3 min.	Matka odchází, dítě je osamotě.
7	3 min.	Cizinec vchází, vítá se s dítětem a čeká. Pokud je dítě v pořádku, usedá. Je-li třeba, konejší dítě. Fáze může být v případě potřeby okamžitě ukončena.
8	3 min.	Matka volá zvenčí na dítě, vchází, chvíli vyčkává a bere dítě do náruče. Cizinec odchází.

Průběh Testu neznámé situace (Strange Situation Test) (Kulíšek, str. 411, 2000)

1.7 Typy attachmentu v dětství

1.7.1 Jistý typ

Děti s jistým typem attachmentu v testu Neznámé situace projevují úzkost při odloučení od matky, ale pak se rychle vzpamatují a vrací se k prozkoumávání okolí. Po opětovném setkání s matkou ji radostně vítají, navazují s ní kontakt, rády se nechají pochovat. Brzy poté se vrací k hračkám, které mají v experimentálním prostředí k dispozici. Během domácího pozorování jsou matky kojenců s jistou citovou vazbou v případě potřeby emočně k dispozici a reagují na chování dítěte, které vyhledává blízkost (Ainsworth a kol., 1978). Podle Mary Ainsworthové (1978) jsou takové matky pro své děti zdrojem bezpečí.

1.7.2 Úzkostný typ

Chování kojenců s úzkostným attachmentem je způsobeno hyperaktivací jejich attachmentového systému. V Testu neznámé situace jsou během odloučení extrémně rozrušené a při opětovného shledání s matkou jsou jejich reakce vůči ní rozporuplné nebo protichůdné (např. v jednu chvíli na matce lpí a za chvíli se vztekle brání utěšování). Při domácím pozorování se interakce mezi úzkostnými kojenci a jejich matkami vyznačují nedostatkem harmonie. Matky takových dětí podle Ainsworthové a kol. (1978) nejsou schopny dostatečně a konzistentně reagovat na potřeby svých dětí a tím nedovolují dítěti dosáhnout pocitu bezpečí, což podporuje osvojování sekundárních strategií (Main, 1990). Úzkostná strategie je intenzivní a trvalá aktivace systému citové vazby, dokud není dosaženo blízkosti attachmentové figury zvyšující bezpečnost (Mikulincer & Shaver, 2007).

1.7.3 Vyhýbavý typ

Vyhýbavý attachment se podle Ainsworthové (1978) u kojenců při Testu neznámé situace projevuje nízkou mírou úzkostlivosti při odloučení od matky a po jejím návratu tendencí se jí vyhýbat. Chování takových dětí je způsobeno deaktivací attachmentového systému (Mikulincer & Shaver, 2007). Při domácím pozorování bývají matky takových dětí emočně nepřístupné a mohou se zlobit na snahy svých dětí o dosažení blízkosti, kterou mohou odmítat (Ainsworth a kol., 1978). Vyhýbavé strategie citové vazby jsou obranné deaktivace systému citové vazby (Mikulincer & Shaver, 2007).

1.7.4 Dezorientovaný typ

Kojenci řadí se do poslední kategorie, tedy s dezorientovaným attachmentem, oscilují mezi strategiemi, nebo dělají neobvyklé věci. Po návratu matky si například lehnou čelem k zemi nebo se pasivně posadí pod stůl. Takové chování je důkazem, že kojenci nemají žádnou jasnou strategii pro vyhledávání blízkosti primárního pečovatele (Mikulincer & Shaver, 2007). Jejich zvláštní a rozpačité chování s výkyvy úzkosti a vyhýbavosti je způsobeno nepředvídatelným či nepříjemným chováním ze strany attachmentové figury (Lyons-Ruth & Jacobvitz, 1999), kterou snaha dítěte o kontakt a útěchu zaskočí či vyděsí, což dítě přinutí přijmout jakoukoli momentální strategii, aby zmírnilo nepříjemné pocity (Mikulincer & Shaver, 2007).

1.8 Sekundární strategie citové vazby

Na fungování systému citové vazby může mít vliv hned několik věcí. Faktorů, které ovlivňují formování citové vazby je mnoho. Podle odborníků má ale nejvýznamnější vliv primární pečovatel, kterým je většinou matka, a kvalita péče jakou dítěti poskytuje (Kulíšek, 2000). Sekundární strategie citové vazby vznikají proto, že jedinec nedosáhl žádného z cílů hlavních strategií citové vazby, tedy pocitu bezpečí a jistoty. Mezi hlavní sekundární strategie patří hyperaktivace a deaktivace. Hlavním cílem hyperaktivizačních strategií je přimět attachmentovou figuru, kterou dítě vnímá jako nespolehlivou nebo nedostatečně reagující, aby mu věnovala více pozornosti a poskytla mu ochranu a podporu. Deaktivací strategie narušují sledování dostupnosti či nedostupnosti attachmentové figury a zvyšují pravděpodobnost, že skutečné signály o její dostupnosti bude jedinec přehlížet nebo vnímat nespávně. Primárním cílem deaktivací strategií je udržet systém citové vazby vypnutý nebo utlumený, aby se zabránilo frustraci a stresu z nedostupnosti attachmentové figury. Tyto strategie se v chování projevují popíráním potřeb citové vazby, tendencí spoléhat se v nouzi sám na sebe a popíráním hrozeb (Mikulincer & Shaver, 2007).

2 ATTACHMENT V DOSPÍVÁNÍ A DOSPĚLOSTI

Teorie citové vazby se původně věnovala jen dětskému vývoji. Dnes se využívá i k vymezení vztahů mezi dospělými, partnerských vztahů, pracovních vztahů a vztahů mezi většími sociálními skupinami a společnostmi (Mikulincer & Shaver, 2007). Zpočátku se teorie attachmentu soustředila především na vztah rodič-dítě, ale Bowlby (1988) popsal systém attachmentu jako aktivní v průběhu celého života:

„Teorie attachmentu považuje sklon k vytváření intimních citových vazeb k určitým osobám za základní složku lidské přirozenosti, která je v zárodečné formě přítomna již u novorozence a přetrvává v dospělosti až do stáří.“ Bowlby (str. 120-121, 1988)

Přestože je behaviorální systém citové vazby nejvíce viditelný v dětství, Bowlby (1988) ale předpokládal, že je aktivní během celého života a projevuje se myšlenkami na attachmentovou figuru a snahou o vyhledání její blízkosti, když je jedinec v ohrožení. V dospělosti je podle Bowlbyho (1979) typem citové vazby dlouholetý romantický vztah. Hazanové a Shaver (1987) také považovali romantickou lásku za proces attachmentu, při kterém se vytvářejí citové vazby mezi dospělými milenci, stejně jako se citové vazby vytvářejí v raném věku mezi dětmi a jejich rodiči. Studie ukázaly, že prevalence tří typů attachmentu je v dospělosti zhruba stejná jako v kojeneckém věku a že se dospělí liší ve způsobu, jakým prožívají romantickou lásku v závislosti na typu attachmentu (Hazan & Shaver, 1987). Typ současné citové vazby jedince je spojením historických a současných faktorů a lze ho změnit přepracováním mentálních reprezentací sebe sama a attachmentových figur. Současný typ tedy nemusí odpovídat typu citové vazby v dětství (Mikulincer & Shaver, 2007).

Studie attachmentu, které se zaměřují na přenos funkcí bezpečného přístavu (*safe heaven*) a bezpečné základny (*safe base*) od rodičů na romantické partnery během dospívání, poskytují zajímavé důkazy o rozdílech ve stylech attachmentu při chápání romantického vztahu jako bezpečné základny. K tomuto přenosu dochází často během pozdní adolescence a mladé dospělosti, kdy je umožněno vytvoření attachmentové vazby k partnerovi (Hazan & Zeifman, 1999). Vzhledem k tomu, že dospívající s jistou citovou vazbou se cítí komfortněji s intimitou a jsou si jistější láskou a podporou svých rodičů, i v době kdy budou péči a podporu vyhledávat u svého partnera, by se funkce

citové vazby měly přenést z rodičů na partnery rychleji než u jedinců s nejistou citovou vazbou (Allen & Land, 1999).

V polovině 80. let se profesor psychologie Phillip Shaver zabýval osamělostí dospívajících a dospělých (Shaver & Hazan, 1984) a všiml si, že teorie citové vazby je užitečná pro konceptualizaci osamělosti (Weiss, 1973). Na základě tohoto poznatku jedna z Shaverových studentek, Cindy Hazanová, navrhla, že teorii citové vazby lze využít jako rámec pro studium romantické lásky (Hazan & Shaver, 1987).

Podle Hazanové and Zeifmanové (1999) romantické vztahy v dospívání a dospělosti, které se vyvinou ve skutečné attachmentové vazby, procházejí stejnými fázemi vývoje utváření, jaké popsali Bowlby a Aisworthová u citové v dětství, mezi dítětem a rodičem:

1. Za první fázi, tedy za „fázi před vznikem citového přilnutí“, lze v romantickém vztahu považovat začátek vztahu, který zahrnuje afilaci, flirt nebo nezávazný sexuální poměr.
2. Poté do vztahu přichází rostoucí selektivita a oddanost, která by se dala přirovnat k fázi „vytváření citové vazby“.
3. Nakonec přichází fáze „citové vazby“, pro kterou je v západních společnostech typická svatba. Podle Mikulincera a Shavera (2007) tento proces vývoje romantické attachmentového vztahu, stejně jako v případě utváření citové vazby v raném dětství, trvá přibližně 2 roky.

Práh aktivace systému citové vazby v dospělosti je vyšší než v dětství, protože většina dospělých má vyvinutou řadu schopností zvládnání a řešení problémů, které lze uplatňovat samostatně, a vyvinutou silnou schopnost symbolického myšlení. Tyto schopnosti sebeuklidnění a regulace emocí umožňují dospělým jedincům představit si, že je uklidňuje attachmentová figura, nebo odložit hledání útěchy, dokud taková podpora není k dispozici (Mikulincer & Shaver, 2007).

2.1 Attachmentové figury v dospívání a dospělosti

V kojeneckém věku je vyhledávání blízkosti automaticky orientováno na primárního pečovatele, obvykle matku. Během dospívání a dospělosti je výběr z attachmentových figur větší. Kromě rodičů a dalších členů rodiny mohou dospívající a dospělí hledat blízkost a útěchu u přátel, romantických partnerů, manželů, učitelů,

mentorů, duchovních, vedoucích v práci a dalších (Ainsworth, 1991; Weiss, 1982, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). S přibývajícím věkem se tedy dospělí častěji spoléhají na milostného nebo manželského partnera jako na hlavní attachmentovou figuru. V dospívání a dospělosti může být člověku attachmentovou figurou také partner, sourozenec, kamarád, spolupracovník, učitel či trenér (Shaver & Mikulincer, 2007).

Přestože v dětství jsou obvykle hlavními attachmentovými figurami rodiče, v dospívání a dospělosti se jimi často stávají blízcí přátelé a partneři. To neznamená, že by byli rodiče z hierarchie attachmentu zcela odstraněni, obvykle ale mění své postavení a funkci (Allen & Land, 1999).

V dospělosti se attachmentovou figurou pro druhého dospělého stává jedinec, který mu poskytuje bezpečné útočiště (*safe haven*) a bezpečnou základnu (*safe base*) nebo stačí, když ho partner jako zdroj ochrany a útěchy vnímá. Člověk může být druhému attachmentovou figurou také jen pro konkrétní prostředí, jako jsou terapeuti v ordinacích či vedoucí pracovníci v organizacích (např. armáda; Mikulincer & Shaver, 2007). Cílem hledání blízkosti a zdrojem bezpečí se mohou stát také skupiny, instituce a symbolické osobnosti (např. Bůh). Existují důkazy o tom, že mnoho malých dětí má imaginární přátele (Gleason, 2002, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) a že někteří dospělí, kterým zemře manžel/manželka, nadále prožívají jeho/její přítomnost a vyhledávají jeho/její pomoc a podporu v nouzi (Klass a kol., 1996, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Ve stáří se lidé naopak stále více spoléhají na vlastní děti a vnoučata jako na attachmentové figury. V případě, že děti nemají, mohou lidé vyhledávat blízkost sociálních pracovníků v domovech, zdravotních sester či terapeutů (Antonucci, Akiyama & Takahashi, 2004).

Výběr konkrétní osoby jako attachmentové figury v dospělosti je ovlivněn řadou vztahových faktorů, může jim být například délka romantického vztahu. Vytvoření plnohodnotné vazby k romantickému partnerovi, to znamená využívání partnera pro udržení blízkosti a jako bezpečného útočiště a zázemí, trvá přibližně 2 roky (Hazan & Zeifman, 1994).

Dostupnost attachmentové figury vede k pocitu bezpečí. Z dlouhodobého hlediska opakované zkušenosti jedince s dostupnou attachmentovou figurou přispívají k jeho celkové odolnosti, emoční pohodě, duševnímu zdraví a schopnosti přizpůsobit se.

Na mezilidské úrovni přináší dostupnost attachmentové figury výhody pro blízké vztahy jako například schopnost důvěřovat druhým, otevřeně a jasně komunikovat a být schopný a ochotný starat se o druhé (Mikulincer & Shaver, 2007). Dostupnost attachmentové figury pomáhá jedinci také zvládat stres a obnovovat emoční rovnováhu. Podle teorie citové vazby interakce s dostupnými a podporujícími attachmentovými figurami dodávají pocit bezpečí, zmírňují úzkost a vyvolávají úlevu, uspokojení a vděčnost (Bonanno, 2004). Během interakcí s podporující attachmentovou figurou se lidé s jistou vazbou učí, že mohou sebevědomě a otevřeně vyjádřit svou zranitelnost a že jim toto vyjádření přináší pozitivní výsledky. Rovněž se naučí, že jsou schopni problémy často vyřešit sami a že se mohou obracet na druhé pro pomoc. Takové interakce jim pomáhají mít a udržet si naději, že většina životních problémů je řešitelná a většina trápení zvládnutelná. Kromě toho mohou mít zkušenosti s dostupností attachmentových figur příznivý vliv na mezilidské vztahy a partnerský život člověka. Lidé s jistou citovou vazbou se mohou lépe psychicky se sblížit s partnerem, vyjádřit své potřeby, přání a naděje a požádat o podporu, když ji potřebují. Takoví lidé nemají tendenci mít příliš velké obavy z odmítnutí, kritiky nebo nesouhlasu, když otevřeně vyjadřují své pocity a potřeby (Mikulincer & Shaver, 2007).

Negativní emoce vyvolané nedostupností attachmentové figury v dospělosti se mohou projevit po rozpadu romantického vztahu (Mikulincer & Shaver, 2007). Pro ty, kteří jsou nečekaně opuštěni, může být rozpad milostného vztahu ničující a jejich reakce může být tak intenzivní, že se může podobat truchlení (Frazier & Cook, 1993). Největší emoční následky nedostupnosti attachmentové figury se u člověka projevují po smrti attachmentové figury (Stroebe M., Hansson, Stroebe a Schut, 2001, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Tento druh ztráty je pro většinu lidí jedním z nejničivějších zážitků v jejich životě a pravděpodobně vyvolá úzkosti, smutek, pocit osamělosti, viny, hněvu a stesku po zemřelém (Parkes, 1985).

Podle Mikulincera a Shavera (2004) v dospělosti nemusí primární strategie citové vazby nutně vyžadovat vyhledávání skutečné blízkosti. Může zahrnovat aktivaci mentálních reprezentací partnerů, kteří jim pravidelně poskytují péči a ochranu. Tyto reprezentace mohou vytvářet pocit bezpečí a jistoty, který pomáhá člověku úspěšně se vypořádat s hrozbami. To znamená, že v některých případech se mentální reprezentace

attachmentových figur mohou stát symbolickými zdroji ochrany a jejich aktivace může vytvořit symbolickou blízkost druhých a může dojít ke snížení úzkosti spojené s citovou vazbou jednoduše v důsledku přehrávání nebo představování si podporujících interakcí s attachmentovými figurami. Samozřejmě jsou případy, například během bolestivých nemocí, zranění nebo při traumatických událostí, když tyto strategie nestačí, dokonce i lidé s jistou citovou vazbou často vyhledávají skutečnou blízkost attachmentové figury.

Stějně jako Bowlby (1969) i Mikulincer a Shaver (2007) předpokládají, že nikdo v žádném věku nepřestane zcela nebo trvale potřebovat blízkost skutečných druhých osob. V situacích jako jsou fyzická a psychická traumata, vážná onemocnění, důležité školní nebo pracovní neúspěchy a ztráty blízkých osob, symbolická blízkost internalizované nebo imaginární attachmentové figury nestačí k tomu, aby poskytla potřebnou útěchu a úlevu. Za takových podmínek může aktivace systému citové vazby vyvolat vyhledávání blízkosti skutečného člověka bez ohledu na věk jedince.

2.2 Rozdíly ve fungování systémů citové vazby v dospělosti

Za individuálními rozdíly ve fungování systémů citové vazby stojí podle Mikulincera a Shavera (2007) kvalita interakcí s partnerem. Jak již bylo řečeno, dostupná a citlivá attachmentová figura, která reaguje na partnerovu snahu o dosažení blízkosti, v něm vzbuzuje pocit bezpečí. Tento pocit je známkou toho, že citová vazba funguje dobře a že je její primární strategie, vyhledávání blízkosti, je účinná. Jedinec tak věří, že se v nouzi může obrátit o pomoc na partnera, který mu pomůže a bude mu oporou a díky jeho blízkosti pocítí úlevu a útěchu. Pokud však attachmentová figura není dostupná, citlivá a nereaguje na partnerovy snahy o blízkost, fungování systému citové vazby jedince je narušeno, protože není dosaženo stanoveného cíle. V takových případech jedinec nezažívá pocit bezpečí ani úlevu. Může začít zpochybňovat, zda je svět bezpečný a zda se může na druhé opravdu spolehnout (Mikulincer & Shaver, 2007). V takových případech je pro něj řešením přijetí některých sekundárních attachmentových strategií (Main, 1990). Nejlepšími prediktory typu attachmentu v dospělosti bylo podle studie Hazanové a Shavera (1987) vnímání kvality vztahu s každým z rodičů a vzájemný vztah rodičů respondentů. Naopak délka odloučení od rodičů v dětství nebo rozvod rodičů podle výzkumu na attachment vliv nemají.

2.3 Typy attachmentu v dospělosti

2.3.1 Jistý typ

Lidé s jistým attachmentem se těší hlubokým, přetrvávajícím, stabilním pocitům sebezvědomí, sebeúcty a vlastní hodnoty, aniž by však byli arogantní, sobečtí nebo úzkoprsí. Strategie jisté citové vazby člověku umožňují hodnotit attachmentovou figuru jako dostupnou a partnery ve vztahu jako podporující. Díky tomu může jedinec přehlížet nebo zlehčovat případy dočasné nereaktivity nebo nedostupnosti attachmentové figury, které jsou v životě nevyhnutelné. Jistá citová vazba pomáhá člověku, aby se cítil dobře v intimitě a vzájemné závislosti, aby viděl výhody společného soužití, aby pociťoval důvěru, vděčnost a náklonnost vůči svému partnerovi a nabízí pozitivní interpretace nejednoznačného nebo neuspokojivého chování partnera. Jistota citové vazby usnadňuje vytváření, upevňování a udržování trvalých a uspokojivých partnerských vztahů. Při flirtování a seznamování bude jedinec s tímto typem attachmentu relativně uvolněný, to může jejich potenciálnímu partnerovi pomoci uvolnit se také a užít si vzájemnou komunikaci. Jistota, že v případě potřeby je jedinci k dispozici podpora, umožňuje lidem s jistou vazbou podstupovat promyšlená rizika a přijímat důležité výzvy, které přispívají k rozšíření jejich perspektivy a usnadňují snahu o individualizaci a seberealizaci. Jedinec s jistým typem citové vazby naučí vnímat sám sebe jako silného a kompetentního, cenného, milovaného a výjimečného - díky tomu, že je oceňován, milován a vnímán jako výjimečný pečujícími attachmentovými figurami. Jejich strategie pro vyrovnávání se s problémy jsou obecně efektivní a úspěšně regulují své emoce. Jejich nálada a pohled na svět jsou často optimistické a plné naděje, i když se musí vyrovnávat s náročnými životními situacemi, poměrně rychle se vzpamatovávají, aniž by museli uzavírat nebo zkreslovat realitu (Mikulincer & Shaver, 2007).

Jedinci s jistou citovou vazbou je jsou schopni přetvářet potenciální hrozby ve výzvy (Mikulincer & Shaver, 2007). Mohou tak zůstat ve stresu relativně klidní a prožívat delší období pozitivní afektivity, což následně přispívá k trvalé emoční pohodě a duševnímu zdraví (Bonanno, 2004). Podle Bowlbyho (1980) se jedinci s jistou citovou vazbou dobře se vyrovnávají se ztrátou partnerů a dalšími stresujícími či traumatizujícími událostmi, aniž by museli popírat své utrpení nebo potlačovat vlastní emoce, včetně hněvu, strachu a smutku. Zpracovávají ztráty a traumata, reorganizují mentální

reprezentace attachmentových figur, dávají smysl bolestným zážitkům a zároveň se posouvají k novým výzvám a vztahům.

2.3.2 Úzkostný typ

Pro úzkostný typ jsou charakteristické hyperaktivační strategie. Je to intenzivní a trvalá aktivace systému citové vazby. Systém je aktivován, dokud není dosaženo blízkosti, která by zvýšila pocit bezpečí. Hyperaktivační strategie udržují člověka zaměřeného na hledání lásky a bezpečí a neustále ostražitého vůči možným hrozbám, odloučení či zradě. Tyto strategie člověk pravděpodobně přijme ve vztazích, kde je attachmentová figura někdy dostupná a někdy ne. Takové chování odměňuje vytrvalé pokusy o hledání blízkosti jedince, protože někdy úspěšné jsou. V takových případech se jedinec vyhledávání blízkosti jen tak nevzdá a ve skutečnosti ho zintenzivňuje, aby si vyžádal nebo vynutil pozornost, lásku a podporu ze strany attachmentové figury. Lidé s úzkostným typem citové vazby intenzivně sledují chování attachmentových figur a všímají si či si představují nedostatek jejich zájmu. Úzkostná citová vazba se projevuje silnou touhou po blízkosti a ochraně, intenzivními obavami ohledně dostupnosti partnera a vlastní hodnoty pro partnera a používáním hyperaktivizačních strategií k vyrovnávání se s nejistotou a úzkostí (Mikulincer & Shaver, 2007).

Hlavním cílem hyperaktivizačních strategií je tedy přimět attachmentovou figuru, kterou jedinec vnímá jako nespolehlivou nebo nedostupnou, aby mu věnovala více pozornosti a poskytovala ochranu a podporu, kterou potřebuje. V chování se tyto strategie projevují přílišnou závislostí na partnerovi, přehnaným vyžadováním pozornosti a péče, silnou touhu po propojení nebo splynutí a snahou minimalizovat emocionální a fyzickou vzdálenost od partnera. Takový jedinec na svém partnerovi silně lpí a kontroluje ho, toto chování má zaručit partnerovu pozornost a podporu (Mikulincer & Shaver, 2007).

Dlouhodobé spoléhání se na hyperaktivační strategie vystavuje úzkostné jedince emočním a adaptačním problémům, je pro ně těžké regulovat negativní emoce a přetrvává u nich úzkost. Hyperaktivizační strategie mají také negativní dopad na spokojenost a stabilitu vztahu. Zasahují do jiných behaviorálních systémů tím, že brání jejich aktivaci a směřují je k cílům systému citové vazby. To se může projevovat například tím, že důvodem, proč někomu takový člověk pomůže, je, aby mu bylo poděkováno,

nebo může mít s někým sex, aby zabránil či oddálil odmítnutí (Mikulincer & Shaver, 2007).

Nejistá citová vazba obecně narušuje příznivé mezilidské procesy. Hyperaktivační strategie negativně ovlivňují život jedince, hlavně jeho sociální vnímání. Podporují negativní hodnocení druhých, které jedinec vnímá jako nedůvěryhodné či nevěrné a poškozují obraz sebe sama, protože takoví lidé kladou důraz na svou bezmocnost a zranitelnost vůči odmítnutí. Úzkostná vazba vyvolává napětí, podezíravost a dotěrnost a eskalaci konfliktů namísto jejich řešení. Kromě těchto specificky interpersonálních procesů zažívají nejistí jedinci obecné potíže při zvládnání stresu (Mikulincer & Shaver, 2007).

Mezi faktory, které podporují, aby jedinec za sekundární strategii přijal hyperaktivaci, patří nepředvídatelná nebo nespolehlivá péče, která neodpovídá potřebám jedince a jeho žádostem o pomoc; přehnaná či vtíravá péče, která má „potrestat“ člověka za to, že se snaží zvládat situaci samostatně; explicitní nebo implicitní sdělení ze strany attachmentové figury, že člověk je hloupý, bezmocný, neschopný nebo slabý; traumatické nebo zraňující zážitky, ke kterým dochází v době, kdy je člověk od attachmentové figury odloučen (Rothbart & Ahadi, 1994, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007).

2.3.3 Vyhýbavý typ

Vyhýbavé strategie citové vazby jsou obranné deaktivace tohoto systému. Chování jedinců s vyhýbavou citovou vazbou se mohou projevovat egoismem, odtažitostí, potlačením sebevyjádření, nedostatečnou pozorností a přehnaným důrazem na sexualitu. Tyto projevy chování mají za úkol chránit člověka před ohrožením jeho vlastní hodnoty a tlakem na odhalení sebe sama a na navázání intimity. V partnerských vztazích tak ale brání flirtování a vývoji vztahu směrem k intimitě, závazku a obecně řešení konfliktů. Primárním cílem deaktivčních strategií je udržet systém citové vazby vypnutý nebo utlumený, aby se zabránilo frustraci a stresu z nedostupnosti attachmentové figury. Tyto strategie se v chování projevují popíráním potřeb citové vazby, tendencí spoléhat se v nouzi sám na sebe a popíráním přítomnosti hrozeb. Kdyby si totiž jedinec hrozby připustil, mohly by jeho deaktivovaný systém citové vazby znovu reaktivovat (Mikulincer & Shaver, 2007).

Lidé s tímto typem attachmentu mají nepříjemný pocit z blízkosti a závislosti na partnerovi, preferují emoční odstup a spoléhají se na sebe. Používáním deaktivačních strategií se vyrovnávají s nejistotou a úzkostí. Ve vztahu mají tendenci své partnery znevažovat, odmítat nebo zlehčovat jejich potřeby a nevěří jim. Mají sklon odmítat závazky i vůči blízkým partnerům, protože by je to mohlo učinit závislými nebo zranitelnými vůči odmítnutí. Vyhýbaví jedinci mívají fantazie o jiných sexuálních partnerech než o svém primárním partnerovi a jsou náchylnější k mimopartnerskému sexu. Mají také tendenci vnímat své vztahy jako neuspokojivé, což jim dává záminku k úniku ze vztahu, pokud se pro ně stane příliš intimním. Lidé s vyhýbavým typem citové vazby se ve vztazích snaží dosáhnout všech svých potřeb, ale zároveň si udržet odstup od partnera, kontrolu a samostatnost. Vyhýbají se proto intimním interakcím, popírají či potlačují myšlenky spojené s citovou vazbou a snaží se za každou cenu vyhnout vzájemné závislosti a blízkosti (Mikulincer & Shaver, 2007).

Jedincům s vyhýbavou citovou vazbou se hůře regulují negativní emoce, což způsobuje, že zadržují hněv a zášť uvnitř a snaží se je neprojevat navenek. Proto se také vyhýbají negativním pocitům, které by mohly vyvolat aktivaci systému citové vazby, vyhýbají konfliktům ve vztahu, ignorují partnerovo rozrušení a potlačují myšlenky související s odmítnutím, odloučením, opuštěním a ztrátou (Mikulincer & Shaver, 2007).

Mezi faktory, které podporují přijetí deaktivačních sekundárních strategií, patří častá nepozornost, odmítání nebo rozzlobená reakce ze strany attachmentové figury; hrozby trestu za chování, kterými se jedinec snaží dosáhnout blízkosti attachmentové figury; násilí ze strany attachmentové figury; požadavky na jedince, aby byl více samostatnostný a potlačoval projevy zranitelnosti. Obecně lidé s deaktivačními strategií popírají svou zranitelnost a potřebu blízkosti (Mikulincer & Shaver, 2007). Jedinec se naučí očekávat lepší výsledky, pokud své projevy potřeby a zranitelnost skrývá nebo potlačuje a snahy o hledání blízkosti oslabuje či úplně blokuje. Systém citové vazby je v tu chvíli deaktivován, přestože není dosaženo pocitu bezpečí, a jedinec se pokouší vypořádat s hrozbami a nebezpečími sám (Mikulincer & Shaver, 2007). Deaktivační strategie navíc často fungují na nevědomé úrovni, to znamená, že lidé s vyhýbavým attachmentem si nejsou vědomi potlačování nebo popírání potřeb attachmentu a

myšlenek souvisejících s attachmentem (Cassidy & Kobak, 1988, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007).

2.3.4 Dezorientovaný typ

Lidé s dezorientovaným typem citové vazby se se stresem často vyrovnávají tak, že se stáhnou a vzdálí se partnerům (Mikulincer & Shaver, 2007). Na rozdíl od jedinců s vyhýbavým typem citové vazby, kteří popírají, že by se báli nebo potřebovali něčí podporu, lidé s dezorientováním attachmentem prožívají úzkost a touhu po lásce a podpoře partnera zároveň. Mají strach z negativních důsledků blízkosti druhého člověka a závislosti na něm a současně si přejí, aby se takto necítili. Tato strategie citové vazby, která se pozná podle vysokého skóre jak v dimenzi úzkosti, tak v dimenzi vyhýbavosti, se podobá "dezorientovanému" vzorci citové vazby u Ainsworthové (Main & Hesse, 1990, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Podle Shavera a Clarka (1994, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) je dost možné, že takoví lidé pochází z násilnické rodiny nebo z rodiny, ve které byla péče o ně zanedbávána. Příkladem může být člověk, který byl v dětství zneužívaný a nemohl tak dosáhnout pocitu bezpečí ani se vzdát násilnického rodiče (Mikulincer & Shaver, 2007).

Mnoho studií citové vazby u dospělých ukazuje, že jedinci, kteří patří do této kategorie bývají nejméně důvěřivými a nejproblémovějšími dospívajícími a dospělými (Shaver & Clark, 1994, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Tito lidé mají například obzvláště negativní představy o svých milostných partnerech, častěji než ostatní jsou ve vztazích s velkou mírou stresu a násilí, jsou kognitivně uzavření a rigidní, projevují nejméně empatie vůči lidem, kteří jsou v tísní, a mívají nejzávažnější poruchy osobnosti a špatné duševní zdraví (Mikulincer & Shaver, 2007).

2.4 Měření attachmentu v dospělosti

V současné době existuje mnoho měřítek inspirovaných Bowlbyho a Ainsworthovou teorií attachmentu. Liší se podle zaměření například na rodičovství či romantické vztahy a podle různých metod měření (např: sebehodnocení, rozhovory, projektivní vyprávění). Pro rozšíření výzkumu attachmentu na období adolescence a dospělosti výzkumníci z různých psychologických oborů v 80. letech vytvořili nové způsoby měření pro různé typy attachmentu (Mikulincer & Shaver, 2007).

2.4.1 Adult attachment Interview

Tento rozhovor se skládá z otevřených otázek, které se týkají vztahů respondentů s jejich rodiči v dětství. Podle odpovědí jsou pak jedinci zařazeni do jedné ze tří hlavních kategorií, paralelně k dětské typologii Mary Ainsworthové.

Osoba je klasifikovaná do kategorie s jistou citovou vazbou, pokud popisuje rodiče jako dostupné a vnímavé. Jedinci s vyhýbavým typem citové vazby znevažují vztahy citové vazby a mají tendenci vzpomínat na málo konkrétních emočních interakcí s rodiči. Jedinci s úzkostnou citovou vazbou jsou přecitlivělí na zkušenosti s citovou vazbou a snadno si vybavují negativní vzpomínky, ale mají problém o nich souvisle hovořit bez hněvu nebo úzkosti (George a kol., 1985; Main & Goldwyn, 1988, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Narozdíl od měření attachmentové vazby u dětí pomocí testu Neznámá situace, který si všímá jejich chování, rozhovor „Adult Attachment Interview“ hodnotí mentální reprezentace dětských raných citových vazeb v současnosti (Mikulincer & Shaver, 2007).

2.4.2 Current Relationship Interview

Obdobou AAI, je rozhovor, který se nazývá „Current Relationship Interview“ (CRI), který je svou strukturou sestaven stejně jako AAI (Lacinová, 2015). CRI je však složený z otázek týkajících se historie partnerských vztahů jedince (např. věk, ve kterém jedinec vstoupil do prvního partnerského vztahu, délka trvání partnerských vztahů v minulosti) a zejména pak otázek o podobě současného partnerského vztahu (např. jak se partneři seznámili, jak dlouho jsou spolu v partnerském vztahu). Oba výše zmíněné typy rozhovorů mají přímět respondenta, aby popsal vztah s rodiči (AAI) nebo vztah s partnerem (CRI) a uváděl konkrétní případy, které názorně vykreslují jím popsané aspekty vztahu (Lacinová, 2015). Na základě bodového hodnocení je jedinec zařazen do jedné ze tří kategorií. Tyto kategorie reprezentují odlišné typy citové vazby.

Pokud je jedinec zařazen do kategorie „jisté“ citové vazby, jedná se o jedince, který si váží svého partnerského vztahu a vnímá ho jako zdroj bezpečí a emocionální podpory a zároveň jako základ pro osobní růst. Takoví jedinci jsou schopni jisté míry objektivity při posuzování vztahu. Jejich celková spokojenost se vztahem bývá vysoká. V takových vztazích je mezi partnery typická vysoká míra soudržnosti. Pro takové partnery je důležitá intimita (Crowell & Owens, 1998).

Další dvě kategorie slouží k označení nejisté dospělé attachmentové vazby. První z nich je kategorie „vyhýbavé“ citové vazby. V CRI rozhovoru se snaží respondenti ze zmíněné kategorie odvést řeč od vztahu na jiné aspekty života (např. koupě domu, budování kariéry nebo trávení času s přáteli). Vystupují sebejistě a popisují se jako silní a nezávislí. Jedinci, kteří jsou ve vztahu, si partnera idealizují a často ignorují negativní stránky vztahu. Někteří si však tyto negativní stránky vztahu nebo partnera nepřiznají vůbec. Pro většinu jedinců v této kategorii má větší hodnotu jejich nezávislost než intimita (Crowell & Owens, 1998).

Jedinci, kteří působí zmateně nebo naštvaně, pokud jde o vztah nebo chování jejich partnera, se řadí do kategorie „nepřítomné“ citové vazby. Mohou silně toužit po tom, aby jejich partneři uspokojili jejich potřebu opory a důvěrnosti. Pro takové jedince je velmi důležitá jejich vlastní síla a nezávislost. Prožívají silný a neopodstatněný strach ze zranění nebo smrti partnera. Takoví lidé bývají úzkostliví a kvůli tomu nebývají dobrými pečovateli (Crowell & Owens, 1998).

A v neposlední řadě může být jedinec zařazen do kategorie „zanepřázdňené“ citové vazby. Sem se řadí jedinci, kteří mohou pociťovat silnou potřebu otevřenosti, upřímnosti, důvěrnosti a intimity s partnerem, současně ale mohou prožívat stejně silnou úzkost při pravděpodobnosti uspokojení výše zmíněných potřeb. Jedni mohou mluvit o svých partnerech se zlostí, druzí si lásku obecně idealizují, ale mají obavy, že jejich aktuální vztah nenaplnuje nebo v budoucnu nenaplní jejich vysoká očekávání. Pokud jde o vztah i partnera, může takový člověk projevovat rozpolcenost. Tito jedinci mohou působit jako emocionálně nedospělí. Tato klasifikace vychází z nedostatečného vyrovnání se se ztrátami nebo traumaty z minulých vztahů. U některých jedinců se projevuje silný strach, že je partner opustí a oni bez nich nebudou schopni v životě normálně fungovat (Crowell & Owens, 1998).

2.4.3 Kategoriální model

V této práci však budeme pro určování typu attachmentových vazeb respondentů v dospělosti využívat tzv. kategoriální model, který v roce 1991 vytvořili Bartolomew a Horowitz. Tento model se skládá ze čtyř kategorií, které jsou kombinací dvou dimenzí:

1. Dimenzí úzkostnosti - pozitivním nebo negativním obrazem sebe sama (tj. mínění o sobě samém, zda se jedinec považuje za hodného lásky a podpory nebo ne)
2. Dimenzí vyhýbavosti - pozitivním nebo negativním obrazem ostatních (tj. mínění o ostatních, zda jedinec druhé považuje za důvěryhodné a dostupné nebo za nespolehlivé a odmítající).

Na základě tohoto modelu se pak jedinci mohou zařadit do jedné ze čtyř kategorií – jisté (*secure*), zapletené (*preoccupied*), odmítavé (*dismissing*) a ustrašené (*fearful*). Do kategorie s jistým (*secure*) attachmentem se řadí jedinci, kteří se považují za cenné a hodné lásky a druhé považují za akceptující a vstřícné (mají tedy pozitivní model sebe sama i druhých). V mezilidských vztazích disponují schopností emoční blízkosti, ale zároveň autonomií. (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tito jedinci v partnerství partnera přijímají a jsou mu oporou, partnerství samotné popisují jako důvěrné a šťastné. Konflikty ve vztahu nevnímají jako ohrožující, neboť si jsou jisti, že když to bude potřeba, partner pro ně bude dostupný (Hazan & Shaver, 1987). Do kategorie se zapleteným attachmentem (*preoccupied*) patří jedinci, kteří se považují za nehodné lásky, ale druhé hodnotí pozitivně. Mají tedy negativní modely sebe sama, ale pozitivní modely druhých. Přehnaně projevují emoce a jsou pro ně důležité vazby s okolím. Takoví jedinci usilují o přijetí sebe sama díky přijetí a kladným reakcím od druhých. Jedinci s ustrašeným typem attachmentu (*fearful*) mají negativní model sebe sama i model druhých. Takoví lidé se cítí, že nejsou hodni lásky a od druhých očekávají odmítnutí a nepřijetí. Jedinci, kteří se řadí do kategorie s odmítavým attachmentem (*dismissing*) mají pozitivní modely sebe sama a negativní modely druhých. Mají nedostatek sebehodnoty a obávejí se nepřijetí od druhých lidí. Snaží ochránit se před zklamáním tím, že se vyhýbají blízkým vztahům a udržují si pocit nezávislosti (Bartholomew & Horowitz, 1991).

		Model sebe	
		pozitivní	negativní
Model druhých	pozitivní	<p>JISTÝ TYP (<i>secure</i>)</p> <p>vysoké sebevědomí víra, že druzí jsou k dispozici příjemný pocit z utváření blízkých vztahů a autonomie</p>	<p>ZAPLETENÝ TYP (<i>preoccupied</i>)</p> <p>sebevědomí je závislé na souhlasu a přijetí druhých</p>
	negativní	<p>ODMÍTAVÝ TYP (<i>dismissing</i>)</p> <p>pozitivní pohled na sebe sama popírání pocitů distresu odmítání významu blízkých vztahů</p>	<p>USTRAŠENÝ TYP (<i>fearful</i>)</p> <p>negativní pohled na sebe sama nedůvěra druhým, proto obavy z blízkých vztahů a vysoká míra stresu</p>

Kategoriální model citové vazby (Bartholomew & Horowitz, 1991, str. 227; překlad autorka práce)

3 ATTACHMENT A PARTNERSKÉ VZTAHY

Tato část práce se zaměřuje na to, jak typ citové vazby ovlivňuje partnerské vztahy, zkresluje lidem přesvědčení a postoje týkající se romantické lásky a partnerských vztahů. Podle teorie attachmentu zahrnuje romantická láska dospělého člověka tři odlišné systémy chování: attachment, péče, a sexuální chování (Bowlby, 1969; Shaver, Hazan & Bradshaw, 1988; cit. dle Birnbaum a kol., 2006).

Romantické vztahy a manželství jsou jedny z nejdůležitějších citových vazeb v dospělosti. Bowlby (1979) se jako první zabýval individuálními rozdíly ve fungování attachmentového systému v kontextu romantických a manželských vztahů. Shaver a Mikulincer (2007) shrnuli a zapracovali poznatky o tom, jaký vliv má typ citové vazby partnerů v páru na úspěch či neúspěch jejich milostných a manželských vztahů. Věnovali se hlavně procesům souvisejícím s attachmentem, které ovlivňují vznik, upevňování a udržování dlouhodobých romantických vztahů, a vliv těchto procesů na kvalitu, spokojenost a stabilitu vztahů. Typ citové vazby má vliv na všechny fáze partnerského vztahu – randění, upevňování vztahu i jeho udržování.

V romantických vztazích zastává dospělý člověk hned několik úloh, které se týkají citové vazby. Zaujímá roli pečovatele, poskytuje partnerovi péči a oporu, zároveň ale na oplátku očekává bezpečí a útěchu od svého partnera, zaujímá tedy roli potřebného. Kromě těchto rolí je dospělý jedinec v romantickém vztahu vnímán také jako sexuální a reprodukční partner (Mikulincer & Shaver 2007).

Typ citové vazby jedince je patrný již na počátku milostného vztahu (Mikulincer & Shaver, 2007). Podle teorie attachmentu zkušenosti z raného dětství ovlivňují, alespoň částečně, chování lidí v romantických vztazích v dospělosti (Shaver, 2000). Ovlivňuje flirtování a randění, a tím ovlivňuje pravděpodobnost, že si člověk vytvoří dlouhodobé citové pouto s novým romantickým partnerem. Flirtování a první schůzky budou pravděpodobně aktivovat systém citové vazby, zejména pokud mají za cíl něco víc než jen krátkodobé sexuální uspokojení. Jsou emocionálně nabitě a mohou vzbuzovat naději na péči a podporu, stejně jako obavy z nepřijetí a odmítnutí. Proto jsou myšlenky, pocity a chování partnerů při flirtování a randění formovány attachmentem a jeho pracovními modely. V této rané fázi vývoje vztahu lze někdy odhalit nejčistší projevy dlouhodobých pracovních modelů na vztahové chování, protože neznámí interakční partneři mají o

sobě minimum informací a musí si teprve vytvořit jedinečný vzorec párové interakce (Mikulincer & Shaver, 2007).

Ve fázi upevňování rozvíjejícího se vztahu je pro vztah specifický pocit bezpečí a jistoty, který je založený na hodnocení dostupnosti a podpory partnera a význam vztahu jako bezpečné základny, z níž se mohou zapojit do samostatných aktivit (Roberts & Greenberg, 2002; Zeifman & Hazan, 1997, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Lidé s nejistou citovou vazbou mají tendenci zpochybňovat podporu druhých lidí a očekávají, že i jejich partner bude nedostupný, když ho budou potřebovat (Mikulincer & Shaver, 2007).

V průběhu romantického vztahu páry obvykle přechází od zamilovanosti k lásce (Berscheid & Regan, 2004, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Flirtování a randění nahrazují delší společné aktivity a sdílení intimních informací, diskuse o osobní historii a obavách doplňují či nahrazují diskuse o dlouhodobých společných cílech. Ve většině vztahů se roste význam vzájemné podpora, péče a intimity, které určují kvalitu vztahu. V této fázi vztahu význam rané zamilovanosti a sexuální vášně relativně ustupuje. Partneři obvykle začnou provádět změny ve svých aktivitách a životních podmínkách, které odrážejí jejich rostoucí vzájemnou oddanost (Brehm, 1992). Tyto změny obvykle naznačují, že partneři vytvářejí základy pro to, co očekávají, že bude trvalý, závazný a vzájemně uspokojivý vztah (Mikulincer & Shaver, 2007). Během tohoto přechodu mohou typy citové vazby usnadnit nebo naopak ztížit upevnění dlouhodobého vztahu (Morgan & Shaver, 1999, cit. dle Mikulincer & Shaver 2007).

Přesvědčení jedinců s jistým typem citové vazby o partnerově podpoře a důvěryhodnosti podporuje jejich očekávání ohledně šancí na trvalý vztah. Tato přesvědčení spolu s touhou po oboustranně uspokojivém intimním vztahu navíc podporují jisté osoby v tom, aby se zavázaly k dlouhodobému vztahu, aby svého partnera považovali za attachmentovou figuru, tedy aby ho považovali za spolehlivý zdroj útěchy a podpory a zároveň aby partnerovi sloužili jako attachmentová figura, tedy aby mu byli citlivými a vnímavými pečovateli. Naproti tomu cíle lidí s nejistým attachmentem, tedy na sebe zaměřená snaha o bezpečí a oporu, nebo snaha o vlastní ochranu s cílem udržet si autonomii a vyhnout se intimitě a jimi preferované regulační strategie, jakými jsou neustálé přemítání o hrozbách a obavách ve vztahu, emocionální odstup a přílišné

spoléhání na sebe a jejich negativní pracovní modely pravděpodobně zkreslují přesvědčení a očekávání ohledně vztahu a brání vytvoření dlouhodobého, intimního, podporujícího a oddaného vztahu (Mikulincer & Shaver, 2007).

Jedinci s jistým attachmentem (tedy s nízkou úrovní úzkosti a vyhýbavosti) mají ve srovnání s nejistými jedinci dlouhé, stabilní a uspokojivé vztahy, které se vyznačují vysokou důvěrou, intimitou, vřelostí, podporou a soudržností (Hazan & Shaver, 1987; Simpson, 1990; Collins & Read, 1990). Jedinci s vyhýbavým attachmentem mívají méně stabilní vztahy, které se vyznačují strachem z intimity a nízkou úrovní citové angažovanosti, důvěry a spokojenosti (Collins & Read, 1990; Hazan & Shaver, 1987). Naproti tomu vztahy jedinců s úzkostným attachmentem bývají spojeny s hyperaktivací systému attachmentu, což se projevuje vášnivými romantickými city, vtíravostí a kontrolou partnera, silnou touhou po splynutí s partnerem, obavami z odmítnutí a opuštění a záchvaty žárlivosti a hněvu (Collins & Read, 1990; Hazan & Shaver, 1987).

Hazanová a Shaver (1987) ve své studii zjistili, jak se jedinci s různými typy attachmentu liší v tom, jak prožívají lásku a popisují svůj milostný vztah. Jedinci s jistým attachmentem popisují své zkušenosti z milostného vztahu jako obzvláště šťastné, přátelské a důvěryhodné. Jejich vztahy navíc měly obvykle delší trvání (v průměru 10,02 roku) ve srovnání se vztahy osob s úzkostným attachmentem (4,86 roku) a těmi s vyhýbavým attachmentem (5,97 roku). Jedinci s vyhýbavým attachmentem měli často strach z intimity, zažívali emoční výkyvy a žárlivost. Jedinci s úzkostným attachmentem prožívali lásku jako posedlost. Takoví lidé silně touží po svazku. Zažívají emoční výkyvy a extrémní sexuální přitažlivost a žárlivost.

Jedinci s jistým attachmentem uvedli, že se jejich romantické city proměňují a slábnou, ale někdy dosahují intenzity, kterou zažívali na začátku vztahu, a že v některých vztazích romantická láska nikdy nevyprchá. Naopak jedinci s vyhýbavým attachmentem uváděli, že taková romantická láska, jaká je zobrazována v románech a filmech, v reálném životě neexistuje. Romantická láska podle nich málokdy vydrží a jen zřídka najdou člověka, do kterého se můžou skutečně zamilovat. Jedinci s úzkostným attachmentem tvrdili, že je pro ně snadné se zamilovat a že často cítí, že se začínají zamilovávat, ačkoli (stejně jako vyhýbaví jedinci) zřídka kdy najdou to, co by nazvali skutečnou láskou. Stejně jako jedinci s jistotou i úzkostní jedinci uvedli, že se domnívají,

že romantické city se v průběhu vztahu mění a slábnou. Hazanová a Shaver (1987) ve svých studiích o citové vazbě dospělých také zjistili, že lidé s jistou citovou vazbou mají optimističtější názory na romantickou lásku než lidé s úzkostnou a vyhýbavou. Lidé s jistou citovou vazbou častěji věřili, že romantická lásky existuje, že je možné si udržet intenzivní lásku po dlouhou dobu a že je možné najít partnera, do kterého by se člověk mohl skutečně zamilovat (Hazan & Shaver, 1987).

Zatímco lidé s úzkostnou citovou vazbou častěji věřili, že je snadné se zamilovat, lidé s vyhýbavou citovou vazbou zase častěji věřili, že láska buď neexistuje, nebo pravděpodobně zmizí, jakmile vztah vznikne. To znamená, že úzkostní jedinci zřejmě upřednostňují snadné a neuvážené zamilovávání v naději na splynutí s druhou osobou a zvýšení pocitu bezpečí a pro vyhýbavé lidi je zamilování obtížnější a mnozí dokonce pochybují, že je takový stav možný (mimo filmy a romantické příběhy) (Hazan & Shaver, 1987). Dokonce i v rámci dlouhodobého vztahu je vyhýbavý styl vazby je spojen s prožíváním menší vášně v průběhu času než ten úzkostný (Davis a kol., 2004).

Lidé s jistým attachmentem uvádějí ve vztazích větší intimitu než ti s úzkostným či vyhýbavým. Tento vzorec se objevoval bez ohledu na to, zda byla intimita hodnocena aktuálně, nebo až o šest let později (Collins a kol., 2002, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Mikulincer a Erev (1991, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) ve své studii o strukturách romantické lásky zjistili, že lidé s vyhýbavou citovou vazbou podceňují potřebu intimity svého partnera, což může sloužit jako jejich obrana, protože pokud mohou popírat partnerovu potřebu intimity, je pro ně snazší udržet si vlastní nezávislost. Zatímco lidé s vyhýbavým typem citové vazby uváděli nízkou míru skutečné i žádoucí intimity ve svých vztazích, lidé s úzkostnou citovou vazbou chtěli více intimity, než zažívali. Citová vazba ovlivňuje vývoj intimity i ve fázi upevňování romantických vztahů. Na základě teoretické analýzy pracovních modelů lidí s jistou citovou vazbou Pistole (1994, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) usoudil, že lidé s jistou citovou vazbou pravděpodobně nebudou zažívat velké konflikty související s blízkostí či vzdáleností. Takoví lidé mají dobře vyvinutou interpersonální citlivost a měli by být schopni přesně odhadnout míru blízkosti, o kterou usiluje jejich partner, a měli by být schopni tolerovat a účinně komunikovat o jakémkoli případném narušení požadovaných osobních hranic.

Souvislost mezi typem citové vazby a dynamikou vztahu byly zjištěny ve dvou studiích, které se týkaly dotazování partnerů, kteří spolu chodí, aby volně hovořili o svém vztahu (Feeney, 1999b; Feeney & Noller, 1991; cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Obsahová analýza jejich výroků odhalila, že lidé s jistou citovou vazbou zdůrazňovali důležitost rovnováhy mezi blízkostí a nezávislostí; vyhýbaví lidé zdůrazňovali potřebu stanovit hranice blízkosti a intimity a úzkostní lidé zdůrazňovali důležitost blízkosti a intimity, ale ne důležitost nezávislosti. Kromě toho tyto studie odhalily, že problémy s regulací blízkosti a nezávislosti byly nejvíce patrné u úzkostných žen a vyhýbavých mužů.

Ve své studii Tracy a kol. (2003) zjistili, že u adolescentů s vyhýbavým attachmentem byla nejmenší pravděpodobnost, že někdy měli rande nebo že jsou v současné době v romantickém vztahu; účastnili se nejméně vážných vztahů a nejméněkrát byli zamilovaní. Adolescenti s úzkostným attachmentem byli zamilovaní nejčastěji. Mezi adolescenty, kteří někdy byli na rande, uváděli nejčastěji schůzky v posledních šesti měsících ti s jistým attachmentem, což bylo částečně proto, že byli častěji v dlouhodobém vztahu. Jistý attachment souvisel s častým randěním a účastí v romantických vztazích (Tracy a kol., 2003).

Podle Hazanová a Zeifmanová (1994) je vyhledávání blízkosti v dospělosti často zaměřeno na romantického partnera nebo manžela, ke kterému je člověk citově vázán a se kterým má navíc sexuální vztah. V důsledku toho se sex v dospělosti váže na romantickou citovou vazbu. Vyjádření romantické lásky, ale vždy nutně nevyžaduje sexuální touhu nebo sexuální zapojení (Diamond, 2006).

3.1 Závazek a udržení dlouhodobého vztahu

Nejistá citová vazba může také mít vliv na závazek lidí ve vztahu. Vyhýbaví lidé, kteří preferují nezávislost a pochybují o důvěryhodnosti partnera, se mohou bránit zavázání se trvalému vztahu. Tvrzení, že nejistá citová vazba je spojena s nižší mírou závazku, podporuje řada důkazů. V longitudinální studii Keelan, Dion a Dion (1994, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) zjistili, že u lidí s nejistou vazbou ve vztahu, kteří spolu chodí, se během čtyř měsíců snížila jejich věrnost. Naopak lidé s jistou citovou vazbou si v průběhu času udržovali vysokou míru závazku.

Ačkoli je nejistá citová vazba spojena s nízkou mírou závazku ve vztazích, lidé s úzkostným a vyhýbavým attachmentem se ve svém pohledu na závazky ve vztazích podstatně liší. Například Mikulincer a Erev (1991, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) zjistili, že lidé s úzkostným attachmentem častěji, než lidé s vyhýbavým attachmentem chtějí mít vysoce oddaný vztah. Senchak a Leonard (1992, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) navíc zjistili, že úzkostní muži se se svými partnerkami zasnoubili mnohem dříve (po 19 měsících známosti) než jistí muži (49 měsíců) nebo vyhýbaví muži (46 měsíců).

Himovitch (2003, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007) zkoumal paměť na mezilidské výměny související se závazky a zjistil, že lidé s jistou vazbou si rychleji vybaví situace, kdy oni nebo jejich partner posílil svůj závazek ve vztahu, než si je vybaví lidé s nejistou citovou vazbou. Ti naopak častěji zdůrazňovali hrozby spojené se závazkem a rychleji si vybavovali situace, které vedly ke snížení závazku. Zatímco si vyhýbaví jedinci rychleji vybavovali vzpomínky na situace, v nichž oni sami zmenšili svůj závazek vůči partnerovi, což autor interpretuje jako deaktivace attachmentového systému, úzkostní jedinci si rychleji vybavovali vzpomínky na situace, v nichž partner snížil závazek vůči nim, což chápe jako další příklad hyperaktivace citové vazby vůči známkám odmítnutí, zrady a opuštění.

Nejistá citová vazba má vliv také na stabilitu vztahu, přispívá k nespokojenosti ve vztahu a časem může přispět i k rozchodům a rozvodům. V úplně první studii romantické citové vazby Hazan a Shaver (1987) zjistili, že lidé, kteří sami sebe popisovali jako osoby s vyhýbavým nebo úzkostným typem citové vazby, měli kratší trvání vztahů (4,9 - 6 let) než lidé s jistým typem (10 let) a častěji uváděli, že se rozvedli (10 % úzkostných a 12 % vyhýbavých účastníků oproti 6 % účastníků s jistou vazbou).

Udržet uspokojivý a stabilní vztah i po počátečních fázích vášnivého vzplanutí a hlubokého sebeodhalení je náročný úkol. Jeho úspěšnost závisí hlavně na interpersonálních dovednostech partnerů, kvalitě jejich každodenních interakcí a schopnosti zvládat neshody a konflikty (Noller & Feeney, 2002, cit. dle Mikulincer & Shaver, 2007). Dá se tedy očekávat, že rozdíly ve stylu citové vazby v interpersonálních dovednostech a vzorcích interpersonálních zkušeností se budou odrážet ve způsobech, jakými lidé úspěšně udržují nebo naopak neudržují své vztahy (Mikulincer & Shaver, 2007). Udržení dlouhodobého vztahu závisí na tom, do jaké míry partneři prožívají a

vyjadřují jeden druhému úctu, obdiv a vděčnost a do jaké míry jsou schopni vytvořit atmosféru uznání a přátelství namísto kritiky a pohrdání (Gottman, 1994).

Podle výzkumu Hazanové a Zeifmanové (1999) při rozpadu manželství, které trvá déle než dva roky, prožívá manželský pár více zármutku, než při rozpadu manželství trvající kratší dobu. To může být způsobené přerušením, silné citové vazby, která se za tu dobu utvořila.

4 ATTACHMENT A SEXUÁLNÍ VZTAHY

Podle teorie attachmentu zahrnuje romantická láska dospělého člověka tři odlišné systémy chování: attachment, péče, a sexuální chování (Bowlby, 1969; Shaver, Hazan, & Bradshaw, 1988; cit. dle Birnbaum a kol., 2006). Attachment a sexuální chování jsou sice regulované rozdílnými systémy, ale vzájemně se tyto dva systémy ovlivňují. Například člověk může odepřít své sexuální touhy nebo potřeby, když pocituje úzkost z toho, kde se jeho partner nachází. Podobně může člověk přijmout sexuální strategie (např. strategie krátkodobého páření), které slouží k potlačení rozvoje hlubokých citových vazeb (tj. plní funkci vyhýbání se intimitě a závislosti). Romantickou lásku můžeme tedy chápat jako vzájemné fungování tří behaviorálních systémů: attachmentu, péče a sexu. Ačkoli každý ze systémů plní jinou funkci, je pravděpodobné, že jejich fungování částečně odráží zkušenosti z vazebných vztahů (Shaver, 2000).

Výzkumy poukazují na to, že typ attachmentové vazby může mít spojitost se sexuálním fungováním jedince. Výzkum Marka a kol. (2018) ukázal, že attachment má v dospělosti vliv na sexuální a partnerskou spokojenost. Studie zkoumala dynamiku vztahů a zúčastnilo jí celkem 955 osob. Její výsledky ukazují, že jedinci s vyhýbavým attachmentem mají nižší úroveň sexuální touhy. Takoví jedinci se vyhýbají blízkosti, což se může projevovat popíráním nebo potlačováním touhy po partnerovi. Je také pravděpodobné, že se budou spoléhat sami na sebe, což by v případě sexu mohlo znamenat, že se při hledání sexuálního potěšení spoléhají spíše sami na sebe – raději se uchylují k pornografii a/nebo masturbaci, než aby oslovili svého partnera. Naopak jedinci s úzkostnou citovou vazbou uváděli vyšší míru touhy. To může být způsobeno tím, že úzkostní jedinci jsou více závislí na svých partnerech, potřebují jim být nablízku a vnímají své partnery ve velmi pozitivním světle, což následně vede k vyšší touze být s nimi sexuálně. Typ attachmentu tedy významně předpovídá spokojenost ve vztahu, sexuální spokojenost a sexuální touhu (Mark a kol., 2018).

Vyhýbavý attachment je podle studie Pelouquina a kol. (2014) spojen s nižší citovou blízkostí jedince k partnerovi a s menším projevováním intimity. Bylo zjištěno, že absence těchto prvků v romantickém vztahu negativně ovlivňuje sexuální spokojenost (Pelouquin a kol., 2014). V důsledku toho se zdá, že jedinci s vyhýbavým attachmentem mohou mít nižší míru sexuálního uspokojení (Mark a kol., 2018). Naopak

jedinci s úzkostnou vazbou si podle studie Peloquina a kol. (2014) nejsou jisti, zda jsou hodni lásky, což je nutí aktivně vyhledávat ujištění od svých partnerů. Někteří z nich se zabývali svými vlastními potřebami a měli potíže s vnímáním potřeb svého partnera (Peloquin a kol., 2014). Několik studií také ukázalo, že jedinci s úzkostnou citovou vazbou budou pravděpodobně využívat sex ke zvýšení svého sebevědomí a schopnosti zvládat emoce (Hollist & Miller, 2005; Impett & Peplau, 2003; Peloquin a kol., 2014).

Studie, kterou provedli French a kol. (2020) sledovala možnou spojitost mezi nejistou citovou vazbou jedince a jeho tendencí zapojit se do nechráněného sexuálního styku. Výsledky ukázaly, že jedinci s úzkostným attachmentem měli vyšší tendenci provozovat sex bez ochrany před těhotenstvím, avšak to samé neplatilo o ochraně před pohlavními chorobami. Výzkumníci se dále zaměřili na to, zda se sklon k takovému chování liší v závislosti na pohlaví jedinců. Ukázalo se, že takové chování se významně projevuje u mužů a nikoli u žen. Výsledky se nelišily v závislosti na etniku ani na tom, zda byly jedinci ve vztahu.

Typ attachmentu může významně ovlivňovat také intimitu mezi jedinci. Příjemné pocity jedinců s jistým attachmentem při sexuální intimitě a potěšení ze sexuálních interakcí může přispívat k stabilním a uspokojivým romantickým vztahům (Birnbaum a kol., 2006). Snaha lidí s vyhýbavým attachmentem vyhnout se blízkosti a jejich negativní modely druhých mohou narušovat psychickou intimitu a mezilidskou citlivost v sexuálních situacích. Tito lidé navíc mohou být ochotni provozovat sex, aniž by uvažovali o navázání dlouhodobého vztahu, nebo dokonce s přesvědčením, že nechtějí být dlouhodobým vztahem zatíženi. Jedinci s vyhýbavou citovou vazbou budou s velkou pravděpodobností odmítat sexuální potřeby nebo potlačovat sexuální touhu, místo toho, aby se zajímali o to, co sexuální partner chce nebo potřebuje, a otevřeně hovořili o mezilidských problémech, které se během sexuálního vztahu objevují. Kromě toho mohou tito jedinci používat sex k dosažení maximální kontroly nad partnerem, k získání společenské prestiže nebo ke zvýšení sebevědomí, a to aniž by brali ohledy na partnerovy pocity (Mikulincer & Shaver, 2007). Sexuální chování lidí s vyhýbavým attachmentem může být tedy sobecké a zaměřené jen na vlastní potřeby. U takových lidí se může projevovat sexuální promiskuita, která je poháněna nejistotou, narcisismem nebo přáním zvýšit si sebevědomí či postavení v očích vrstevníků. K takovému

sebepropagování prostřednictvím sexuálního dobývání může docházet při absenci intenzivního sexuálního zájmu a bez většího potěšení ze sexu jako takového (Schachner & Shaver, 2004). Vzhledem k tomu, že lidé s vyhýbavou vazbou mají strach z intimity, mohou se jejich tendence k odtažitosti projevit v sexuálních interakcích s romantickým partnerem. Lidé s vysokou mírou vyhýbavé vazby mají tendenci uvádět nižší úroveň vztahové a sexuální spokojenosti a více negativních pocitů během sexu (Birnbaum a kol., 2006). Úzkostná citová vazba je bývá spojována s ambivalentním přístupem k sexualitě. Protože sex je pro lidi s úzkostnou citovou vazbou zřejmou cestou k blízkosti a intimně, mohou mít k sexu pozitivní vztah a využívat ho jako prostředek k naplnění neuspokojených potřeb bezpečí a lásky. Zatímco se však soustředí na své vlastní touhy po ochraně a bezpečí, mohou mít problémy se správným vnímáním partnerových sexuálních přání a preferencí. Negativní modely sebe sama a obavy z odmítnutí partnerem jim může ztížit relaxaci a sexuální uvolnění, a tím snížit sexuální potěšení. Jejich sexuální vzrušení mohou doprovázet obavy a pochybnosti o jejich sexuální přitažlivosti, o tom, do jaké míry jsou partnery milováni a ceněni, o jejich schopnosti uspokojit partnera a o tom, že partner nereaguje citlivě na jejich sexuální potřeby. Ačkoli tedy úzkostní lidé pravděpodobně přikládají sexu vysokou hodnotu, často z důvodů, které se netýkají sexu samotného, mohou mít přesto osobní sexuální problémy a interpersonální potíže se sexuálními partnery (Mikulincer & Shaver, 2007). Jejich intenzivní touha po blízkosti může vést k vtíravému sexuálnímu chování a způsobit, že se budou při snaze o maximální intimitu dopouštět nechráněného sexu (např. bez kondomu), což může mít vážné důsledky pro ně samotné i pro jejich partnery. Jejich závislé postavení ve vztahu může navíc způsobovat problémy v komunikaci o sexu, potíže se sexuální asertivitou a zvýšenou zranitelnost vůči sexuálnímu nátlaku. Mohou souhlasit s aktivitami, které se jim nelíbí, jen proto, aby se vyhnuli odmítnutí ze strany partnera (Mikulincer & Shaver, 2007).

Různé kombinace motivů mít pohlavní styk úzkostných a vyhýbavých lidí mohou také ovlivnit jejich chápání souvislostí mezi sexem a romantickou láskou. Preference mezilidského odstupu a citové odtažitosti u lidí s vyhýbavým typem citové vazby podporuje vnímání sexu a lásky jako zcela odlišných. Hazan a Shaver (1987) ve své studii blízkých vztahů dospělých zjistili, že vyhýbaví lidé mají tendenci vnímat romantickou lásku jako hollywoodskou fikci, která v reálném životě neexistuje. Naproti tomu

nenaplněné potřeby citové vazby úzkostných jedinců a jejich kompulzivní potřeba lásky a bezpečí mohou způsobit, že ztotožňují sex s romantickou láskou, a proto používají sexuální zájem a sexuální aktivity jako měřítko kvality romantického vztahu (Davis a kol., 2004). To znamená, že mohou interpretovat dobrý nebo častý sex jako známku partnerovy lásky a partnerův nedostatek sexuální touhy nebo odmítání sexuálních aktivit jako známku absence lásky (Mikulincer & Shaver, 2007).

Studie Schachnera a Shavera (2004) se věnovala attachmentu a motivům respondentů k tomu mít sex u vysokoškolských studentů. Lidé s vysokou úrovní dimenze úzkosti z vazby uváděli, že sex provozují proto, aby snížili nejistotu a navázali intenzivní blízkost; lidé s vysokou úrovní dimenze vyhýbání se vazbě uváděli, že sex provozují proto, aby zapůsobili na své vrstevníky, zvláště pokud provozují nezávazný sex (Schachner & Shaver, 2004). Studie Tracy a kol. (2003) se věnovala motivům mít pohlavní styk při třech různých příležitostech (poprvé v životě, poprvé s posledním partnerem a naposledy s posledním partnerem). Typ attachmentu souvisel s motivy k sexu ve všech třech časových bodech. Při první příležitosti pohlavního styku, zejména u dívek, byla úzkostná vazba spojena se sexem z důvodu strachu ze ztráty partnera. Zejména ve střední věkové skupině (15 až 17letých) souviselo vyhýbavé připoutání se sexem za účelem ztráty panenství. Souvislost mezi úzkostnou vazbou a sexem za účelem udržení si partnera se zejména u dívek opakovala při prvním a posledním sexu respondentů s jejich posledním partnerem. V těchto dvou časových bodech jak lidé s jítým, tak lidé s úzkostným attachmentem, měli sex, aby vyjádřili lásku ke svému partnerovi. Úzkostný attachment tedy souvisel se sexem za účelem vyhnout se opuštění, zejména u dívek; bezpečný a úzkostný souvisel se sexem za účelem vyjádření lásky; a vyhýbavý attachment souvisel při prvním pohlavním styku se sexem za účelem ztráty panenství (Tracy a kol., 2003).

U jedinců s relativně jistou citovou vazbou je pravděpodobnější, že budou mít o sex opravdový zájem, budou schopni udržovat vzájemnou sexuální intimitu a požitek a budou schopni v případě potřeby aktivovat systémy citové vazby, péče a sexuální systémy současně, aniž by docházelo k jejich zkreslování nebo narušování. To neznamena, že by si jistí jedinci nikdy neužívali sex bez závazků nebo že by nutně spojovali sex s romantickou láskou. Protože mají obecně stabilní a autentický pocit vlastní hodnoty, nemusí používat sex jako prostředek k tomu, aby se cítili milováni,

obdivování nebo přijímání. Pokud si to přejí, mohou mít sex jen pro potěšení, které je s ním spojeno, což je někdy může přenést za hranice partnerského vztahu (Mikulincer & Shaver, 2007). Kromě podpory sexuální intimity, otevřenosti a uspokojení jistá citová vazba vede člověka k tomu, aby navázal dlouhodobý partnerský vztah, než aby se věnoval krátkodobému sexu s mnoha relativně anonymními partnery. V předchozích vztazích s podporujícími attachmentovými figurami se jistí jedinci naučili, že intimita, vzájemné porozumění a vzájemná péče jsou pro partnery ve vztahu velmi prospěšné a oboustranně přínosné (Mikulincer & Shaver, 2007). Lidé s jistým attachmentem mají podle studie Cooper a kol. (1998) méně sexuálních setkání "na jednu noc".

Sexuální aktivity jedinců s úzkostným attachmentem odrážejí jejich snahu naplnit neuspokojené potřeby bezpečí a lásky související s vazbou. V dospívání se vysoce úzkostné osoby častěji zapojují do sexuálních aktivit, aby se vyhnuly opuštění (Tracy a kol., 2003). Sex používají jako prostředek k dosažení citové blízkosti, uznání a ujištění, k vyvolání partnerova pečovatelského chování a k zmírnění partnerova hněvu (Davis a kol., 2004; Schachner & Shaver, 2004). Paradoxně však nenaplněná vztahová očekávání nebo jejich nevhodné směřování do sexuální oblasti v kombinaci s obavami z partnerových reakcí způsobují, že jsou lidé s úzkostným attachmentem náchylnější ke zklamání a neuspokojivým sexuálním interakcím (Brennan a kol., 1998; cit. dle Birnbaum a kol. 2006).

Sexuální aktivita, jejíž neodmyslitelnou součástí je fyzická a psychická intimita, může být nepříjemná pro jedince s vyhýbavým attachmentem, kteří, jak bylo uvedeno výše, obvykle vyhledávají fyzický a emocionální odstup od svých partnerů. V důsledku toho se mohou pokoušet deaktivovat attachmentový, což se projevuje dvěma způsoby: zdržením se sexuální aktivity (Tracy a kol., 2003) nebo provozováním sexu relativně bez emocí v rámci příležitostných, krátkodobých vztahů (Gentzler & Kerns, 2004; Schachner & Shaver, 2002). Dospívající a mladí dospělí s vyhýbavým attachmentem podle několika studií méně častěji provozují pohlavní styk (Bogaert & Sadava, 2002; Gentzler & Kerns, 2004) a častěji sami masturbují (Bogaert & Sadava, 2002). U adolescentů a vysokoškolských studentů s vyhýbavým attachmentem je častější než u jejich méně vyhýbavých vrstevníků, že měli pohlavní styk s někým, koho neznali, nebo pouhým známým (Cooper a kol., 1998; Paul a kol., 2000).

Vliv attachmentu na sexuální historii jedince se ale může lišit i v závislosti na pohlaví. U mužů například úzkostný attachment koreluje s nižší frekvencí sexuální aktivity (Feeney a kol., 1993) a s vyšším věkem prvního pohlavního styku (Gentzler & Kerns, 2004), zatímco ženy s úzkostným attachmentem mají častěji pohlavní styk relativně brzy během dospívání (Bogaert & Sadava, 2002; Cooper a kol., 1998; Gentzler & Kerns; 2004). Na rozdíl od mužů mají ženy s úzkostným attachmentem častěji nezávazný sex (Allen & Baucom, 2004; Bogaert & Sadava, 2002; Feeney a kol., 2000). K těmto rozdílům mezi pohlavími může docházet proto, že úzkostný attachment u mužů snižuje sexuální sebedůvěru, zatímco u žen způsobuje, že se zapojují do nezávazného sexu, aby získaly partnerovo uznání (Tracy a kol., 2003).

Dále se jedinci liší například v ochotě provozovat nechráněný sex. Podle studie French a kol. (2020) lidé s úzkostným attachmentem bývají ochotní používat hormonální antikoncepci, která chrání před těhotenstvím, ale ne před pohlavně přenosnými chorobami, ale nepoužívat kondomy, které chrání před těhotenstvím i pohlavně přenosnými chorobami.

Studie Tracy a kol. (2003) přišla s výsledky, že adolescenti s vyhubavým attachmentem měli nejméně sexuálních zkušeností a byla u nich nejmenší pravděpodobnost, že někdy pohlavní styk měli (52 % oproti 66 % a 69 % u bezpečných a úzkostných adolescentů). Zejména mezi dívkami měli nejvíce sexuálních zkušeností ty s úzkostným attachmentem, zatímco mezi chlapci měli nejvíce zkušeností ti s jistým attachmentem.

Jiná studie, kterou provedli Bogaert a Sadava, kterou provedli v roce 2002, odhalila spojitost mezi dospělým attachmentem a sexualitou. Jedinci s jistým attachmentem se sami sebe hodnotili jako fyzicky atraktivnější než jedinci s úzkostným attachmentem, měli dříve první pohlavní styk a za život měli více partnerů. Také se častěji dopouštěli nevěry. Zmíněné výsledky studie se týkají především žen (Mikulincer & Shaver, 2007).

Na základě tohoto rozmanitého vzorku empirických důkazů týkajících se typu attachmentu a sexuality vidíme, že jak úzkostný attachment, tak vyhubavý attachment jsou spojeny s teoreticky předvídatelnými vzorci sexuálních motivů a chování. Úzkostní jedinci mají tendenci sexualizovat svou touhu po přijetí, náklonnosti a bezpečí, čímž připodobňují sexuální touhu ke své touze po jistotě vazby. Toto podřízení sexuality citové vazbě jde ruku v ruce s nedostatkem sexuální sebedůvěry, nebezpečnými

sexuálními praktikami a používáním či akceptováním nátlaku. Tyto taktiky paradoxně podkopávají skutečnou intimitu a vzájemnou důvěrnost a zvyšují pravděpodobnost zklamání ze sexuálních styků, což následně může vést k rozpadu vztahů, o kterých lidé doufali, že budou stabilní a oboustranně uspokojivé (Mikulincer & Shaver, 2007).

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Cíle výzkumu

Cílem práce je rozšíření poznatků o souvislosti mezi attachmentovou vazbou jedince v dospělosti a jeho historií partnerských a sexuálních vztahů. V této práci jsem se zaměřila na významné mezníky v sexuálním životě jedince (první líbání, partnerský vztah a pohlavní styk), počet dlouhodobých partnerských vztahů, počet partnerů, se kterými se jedinec vášnivě líbal a počet partnerů, se kterými měl pohlavní styk.

5.1 Výzkumné hypotézy

H1: Typ attachmentu bude mít signifikantní vliv na počet dlouhodobých vztahů.

H2: Typ attachmentu bude mít signifikantní vliv na to, v jakém věku lidé začínají toužit po vztahu a prožívají první lásku.

H3: Typ attachmentu bude mít signifikantní vliv na významné milníky v sexuálním životě: první líbání, aktivní a pasivní petting a první pohlavní styk.

H4: Typ attachmentu bude mít signifikantní vliv na počet partnerů, se kterými se respondent líbal.

H5: Typ attachmentu bude mít signifikantní vliv na počet sexuálních partnerů.

H6: Typ attachmentu bude mít signifikantní vliv na počet sexuálních partnerů, se kterými měl respondent pohlavní styk jedenkrát.

6 Metoda sběru dat

Data pro tento výzkum mi poskytla Mgr. Klára Bártová, Ph.D. et Ph.D. Jedná se o data z online celonárodního reprezentativního dotazníkového výzkumu „Láska a sex“. Tento výzkum měl za cíl zmapovat lásku a intimní chování jedinců v ČR. Proběhl pod záštitou Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy a Národního Ústavu Duševního Zdraví.

Data byly sbírány po dobu 23 dní – výzkum probíhal ve dnech 8. až 31. ledna 2020. Participantům byl inzerován jako „Zmapování sexuálního chování dospělé české populace“. Data byly získávány firmou STEM/MARK a. s. explorační metodou pomocí záznamu odpovědí do elektronických dotazníků.

Vzorek pro tento výzkum byl zvolen záměrným kvótním výběrem, to znamená, že respondenti byli vybráni na základě předem známých sociodemografických údajů, tak aby reprezentovali obecnou dospělou populaci v každé kategorii podle pohlaví. Jedná se o reprezentativní vzorek mužů a žen, kteří jsou občany České republiky, mluví česky a jsou ve věku od 18 bez omezení horní hranice věku. Kvótními znaky pro tento výzkum bylo pohlaví, věk, vzdělání, kraj bydliště a velikost obce bydliště respondentů.

Nábor potencionálních respondentů, činil celkově 3748 jedinců, probíhal pomocí elektronického standardizovaného online dotazníku. Počet respondentů, jenž ze vzorku vypadl z důvodů nesplnění kvót, určených na základě sociodemografických informací, byl celkově 67. Respondent obdržel na svou e-mailovou adresu link s odkazem na web, kde mu byl objasněn cíl a smysl výzkumu a získal informace o předpokládané délce dotazníku. Po otevření odkazu respondent vyplnil screeningový dotazník. V případě, že respondent splnil screeningová kritéria a nebyla překročena kvóta, bylo mu umožněno pokračovat ve vyplnění hlavního dotazníku. Celkově bylo k hlavnímu výzkumnému dotazníku připuštěno 1616 respondentů, ti tvořili finální vzorek. Pro tento výzkum se budeme zabývat pouze heterosexuálními jedinci, kterých bylo celkem 1551 (761 mužů a 790 žen).

7 Psychometrické nástroje

7.1 Základní sociodemografické údaje

Otázky na sociodemografické údaje se týkaly pohlaví a věku a sexuální orientace, která byla měřena pomocí Kinseyho škály (Kinsey a kol., 1948). Pro účely této studie byli do analýz zahrnuti jen jedinci, kteří se identifikovali jako heterosexuální, tj. na Kinseyho škále se označili bodem 1-3.

1 - Výhradně heterosexuální (přitahují vás ženy)

2 - Převážně heterosexuální

3 - Spíše heterosexuální

4 - Bisexuální

5 - Spíše homosexuální

6 - Převážně homosexuální

7 - Výhradně homosexuální (přitahují vás muži)

8 - Nepřitahují mě jedinci žádného pohlaví

7.2 Otázky související s attachmentem

Typ attachmentu v dospělosti byl určen pomocí kategoriálního modelu attachmentu (Bartholomew a Horowitz, 1991). Participantovi byly v dotazníku předloženy čtyři následující definice a popisy attachmentových stylů, ze kterých si vybral ten, který ho nejvíce vystihuje:

Otázka: V následující části se Vás budeme ptát na typ Vašeho vztahu v partnerské dvojici. Odpovídejte za současné nebo minulé partnerské zkušenosti. Přečtěte si prosím každý z následujících odstavců a označte ten, který vás nejvíce vystihuje.

A. Je pro mne snadné zažívat ve vztahu s partnerem citovou blízkost. Cítím se příjemně, když se mohu na partnera/ku spoléhat a on/a se může spoléhat na mne. Nemám obavy, že bych mohl/a být osamocená nebo že by mne partner neakceptoval.

Bod A reprezentuje Jistý (*secure*) attachment.

B. Je pro mne neskutčné zažívat ve vztahu s partnerem citovou blízkost. Chtěl/a bych mít důvěrný vztah, ale je pro mne těžké partnerovi věřit a spoléhat se na něj. Mám strach, že bych mohl/a být zraněn/a, pokud se mu/jí příliš přiblížím.

Bod B reprezentuje Ustrašený (*fearful*) attachment.

C. Chtěl/a bych zažívat ve vztahu se svým partnerem/partnerkou opravdovou citovou blízkost, ale vnímám, že se často zdráhají mi být tak citově nablízku, jak bych si přál/a. Je pro mne nepříjemné být bez blízkého vztahu, ale někdy se obávám, že by mne partner/ka neoceňoval/a tak, jako oceňuji já jeho/ji.

Bod C reprezentuje Zapletený (*preoccupied*) attachment.

D. Cítím se dobře i bez blízkého citového vztahu s partnerem/kou. Je pro mne velice důležité být nezávislý/á a soběstačný/á a dávám přednost tomu, abych se nespoléhal/a na partnera/ku a aby se on/a nespoléhal/a na mě.

Bod D reprezentuje Odmítavý (*dismissing*) attachment.

7.3 Otázky související s historií partnerských a sexuálních vztahů

Pro zjištění, jaká je historie partnerských a sexuálních vztahů a milníků v dotazníku respondenti odpovídali na následující otázky:

1. Uveďte celkový počet Vašich dlouhodobých vztahů za dosavadní život. (Dlouhodobým vztahem je myšlen takový vztah, který jste považoval/a za perspektivní a v němž jste plánoval/a s partnerem společnou budoucnost a který trval min 3 měsíce). Počítejte i nynější vztah.
 - 1 – žádný partner
 - 2 – 1 partner
 - 3 – 2 partneři
 - 4 – 3 partneři
 - 5 – 4 partneři
 - 6 – 5-6 partnerů
 - 7 – 7-9 partnerů
 - 8 – 10-19 partnerů
 - 9 – 20 a více partnerů
2. S kolika různými partnerkami/partnery jste se dosud vášnivě líbal/a?
3. S kolika různými partnerkami/partnery jste měl/a dosud pohlavní styk? (pokud jste dosud pohlavní styk neměl/a zapište 0)
4. S kolika z partnerek/partnerů, se kterými jste měl/a pohlavní styk (souložil/a jste), jste souložili pouze jedenkrát?
 - a. s muži
 - b. se ženami
5. V kolika letech jste se poprvé vášnivě líbal/a?
6. V kolika letech jste se poprvé dotýkal/a někoho na genitálu?
7. V kolika letech se vás poprvé někdo dotýkal na genitálu?
8. V kolika letech u Vás poprvé došlo k pohlavnímu styku?
9. V kolika letech jste začal/a toužit po romantickém vztahu?
10. Kdy jste prožil/a svou „první lásku“?

8 ANALÝZA DAT

Pro všechny statistické testy bude použit software SPSS 21.0. Nejprve byla provedena deskriptivní analýza a byly eliminovány chybné a odlehlé hodnoty (errors and outliers). Kategoriální model attachmentu byl vyhodnocen standardizovaným způsobem (Bartholomew a Horowitz, 1991). S otázkami týkajícími se historie sexuality a partnerských vztahů, bylo pracováno samostatně. Souvislost mezi jednotlivými typy attachmentu a historií sexuálních a partnerských vztahů byla následně testována pomocí jednosměrné ANOVY a neparametrické analýzy ANOVA.

8.1 Deskriptivní analýza dat na základě sociodemografických údajů

8.1.1 Pohlaví a věk respondentů

Mezi respondenty bylo 790 žen ve věku od 20 do 91 let a 761 mužů od 21 do 86 let.

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Pohlaví	N	Pocenta
Muži	761	49,1 %
Ženy	790	50,9 %

Tabulka č. 2: Průměrný věk respondentů

Věk	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	761	21	86	51,12	15,497
Ženy	790	20	91	50,89	16,075

8.1.2 Sexuální orientace

V práci pracujeme s respondenty, kteří se označili na Kinseyho škále sexuální orientace na stupni 1-3. Celkem bylo vyřazeno 65 neheterosexuálních jedinců. Finální vzorek čítal 1551 mužů a žen.

Tabulka č. 3: Sexuální orientace respondentů

Sexuální orientace	Muži		Ženy	
	N	Procenta	N	Procenta
Výhradně heterosexuální	711	93,4	716	90,6
Převážně heterosexuální	37	4,9	60	7,6
Spíše heterosexuální	13	1,7	14	1,8

8.2 Deskriptivní analýza partnerských a sexuálních vztahů respondentů

8.2.1 Počet sexuálních partnerů

Jak je vidět z tabulky č. 4, ženy uvedly počet partnerů od 0 do 200 partnerů, průměrný počet je tedy 13,80. Muži uvedli minimální počet 0 a maximální počet 600. Průměrný počet partnerek je 15,732.

Tabulka č.4 : Počet sexuálních partnerů

Počet sexuálních partnerů	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	758	0	600	13,80	34,369
Ženy	787	0	200	9,42	15,732

8.2.2 Průměrný věk prvního vášnivého líbání

Jak je vidět v tabulce č. 5, průměrný věk prvního vášnivého líbání u mužů je 16,30 let a u žen 16,22 let. Nejnižší věk, ve kterém se muži poprvé vášnivě líbali, uvedli 5 let a nejvyšší věk 50 let. Nejnižší věk, ve kterém se ženy poprvé vášnivě líbaly, uvedly 5 let a nejvyšší věk 67 let.

Tabulka č. 5: Průměrný věk prvního vášnivého líbání

Průměrný věk prvního vášnivého líbání	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	711	6	50	16,30	3,368
Ženy	771	5	67	16,22	3,336

8.2.3 Průměrný věk aktivního a pasivního pettingu

Jak je vidět v tabulce č. 6, průměrný věk aktivního pettingu je 16,62 u mužů a 16,88 u žen. Minimální věk, který muži uvádějí je 5 let a nejvyšší věk je 45 let. Minimální věk aktivního pettingu, který uvádějí ženy je 5 let a nejvyšší věk je 31 let. V tabulce č 7. je vidět, že průměrný věk pasivního pettingu je 16,84 u mužů a 16,60 u žen. Nejnižší věk, ve kterém muži prožili pasivní petting je 5 let a nejvyšší 45 let.

Tabulka č. 6: Průměrný věk prvního aktivního pettingu

Průměrný věk prvního aktivního pettingu	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	710	5	45	16,62	3,768
Ženy	753	5	31	16,88	2,894

Tabulka č. 7: Průměrný věk prvního pasivního pettingu

Průměrný věk prvního pasivního pettingu	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	709	5	55	16,84	4,002
Ženy	764	4	44	16,60	3,116

8.2.4 Průměrný věk prvního sexuálního styku

V tabulce č. 8 je vidět, že průměrný věk prvního sexuálního styku je u žen 18,16 let a u mužů 17,46. Nejnižší věk prvního sexuálního styku muži uvedli 10 let a nejvyšší 35 let. Ženy nejnižší věk prvního sexuálního styku uvedly 4 roky a nejvyšší 32 let.

Tabulka č. 8: Průměrný věk prvního sexuálního styku

Průměrný věk prvního sexuálního styku	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	714	10	35	18,16	3,073
Ženy	771	4	32	17,46	2,328

8.2.5 Věk, ve kterém respondent začal toužit po romantickém vztahu a věk ve kterém prožil „první lásku“

Jak je vidět v tabulce č. 9, muži začínají toužit po romantickém vztahu v 17,17 letech, ženy v 16,20 letech. V tabulce č. 10 je vidět, že muži prožili svou první lásku v 16,44 letech a ženy v 15,92 letech.

Tabulka č. 9: Věk, ve kterém začal respondent toužit po romantickém vztahu

Průměrný věk, ve kterém respondent začal toužit po romantickém vztahu	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	666	4	50	17,17	3,431
Ženy	746	6	60	16,20	3,438

Tabulka č. 10 : Věk, ve kterém prožili „první lásku“

Průměrný věk, ve kterém respondent prožil „první lásku“	N	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Muži	694	4	35	16,44	3,774
Ženy	740	3	49	15,92	3,337

8.3 Deskriptivní analýzy partnerských a sexuálních vztahů na základě devítibodové škály

8.3.1 Počet dlouhodobých vztahů

Jak je vidět v tabulce č. 11 a 12, respondenti odpovídali na počet dlouhodobých vztahů na devítibodové škále (1 = žádný, 2 = 1, 3 = 2, 4 = 3, 5 = 4, 6 = 5-6, 7 = 7-9, 8 = 10-19, 9 = 20 a více). Celkem na otázku odpovědělo 761 mužů a 790 žen.

Tabulka č.11: Počet dlouhodobých vztahů

Počet dlouhodobých vztahů	N	Minimum	Maximum	Medián
Muži	761	1	9	4,00
Ženy	790	1	9	4,00

Pozn.:u mužů byly do analýzy zahrnuty jen vztahy se ženami, u žen byly analyzovány vztahy s muži

Tabulka č. 12: Počet dlouhodobých vztahů

Počet dlouhodobých vztahů	Muži		Ženy	
	N	Procenta	N	Procenta
Žádný	29	3,8	5	0,6
1	152	20,0	148	18,7
2	176	23,1	212	26,8
3	172	22,6	174	22,0
4	91	12,0	110	13,9
5-6	72	9,5	63	8,0
7-9	27	3,5	23	2,9
10-19	12	1,6	13	1,6
20 a více	30	3,9	42	5,3

8.3.2 Počet partnerů, se kterými se respondenti líbali

Jak je vidět v tabulce č. 13 a 14, respondenti odpovídali na počet dlouhodobých vztahů na devítibodové škále (1 = žádný, 2 = 1, 3 = 2, 4 = 3, 5 = 4, 6 = 5-6, 7 = 7-9, 8 = 10-19, 9 = 20 a více).

Tabulka č.13: Počet partnerů, se kterými se respondenti líbali

Počet partnerů, se kterými se respondent líbal	N	Minimum	Maximum	Medián
Muži	761	1	9	7,00
Ženy	790	1	9	6,00

Tabulka č. 14: Počet partnerů, se kterými se respondenti líbali

Počet partnerů, se kterými se respondent líbal	Muži		Ženy	
	N	Procenta	N	Procenta
Žádný	6	0,8	21	2,8
1	47	5,9	39	5,1
2	72	9,1	51	6,7
3	80	10,1	72	9,5
4	81	10,3	54	7,1
5-6	130	16,5	129	17,0
7-9	109	13,8	80	10,5
10-19	128	16,2	151	19,8
20 a více	133	16,8	162	21,3

8.3.3 Počet partnerů, se kterými respondenti souložili jedenkrát

Jak je vidět v tabulkách č. 15 a 16, respondenti odpovídali na počet dlouhodobých vztahů na devítibodové škále (1 = žádný, 2 = 1, 3 = 2, 4 = 3, 5 = 4, 6 = 5-6, 7 = 7-9, 8 = 10-19, 9 = 20 a více).

Tabulka č. 15: Počet partnerů, se kterými respondent souložil 1x

Počet partnerů, se kterými respondent souložil 1x	N	Minimum	Maximum	Medián
Muži	708	1	9	3,00
Ženy	787	1	9	2,00

Tabulka č. 16: Počet partnerů, se kterými respondent souložil 1x

Počet partnerů, se kterými respondent souložil 1x	Muži		Ženy	
	N	Procenta	N	Procenta
Žádný	237	31,1	309	39,1
1	97	12,7	144	18,2
2	116	15,2	111	14,1
3	69	9,1	62	7,8
4	39	5,1	55	7,0
5-6	57	7,5	35	4,4
7-9	28	3,7	19	2,4
10-19	31	4,1	31	3,9
20 a více	34	4,5	21	2,7

8.4 Souvislost mezi jednotlivými typy attachmentu a historií sexuálních a partnerských vztahů

Souvislost mezi jednotlivými typy attachmentu a historií sexuálních a partnerských vztahů byla testována jednosměrnou ANOVOU. V případě ordinálních proměnných byl použit Kruskal-Wallisův test, tj. neparametrická alternativa jednofaktorového testu ANOVA. Pro zjištění průměrného rozdílu ve výše uvedených otázkách, týkající se historie sexuálních a partnerských vztahů mezi jedinci s různým typem attachmentu, byl použit Tukeyho HSD test.

8.4.1 Počet sexuálních partnerů u mužů a žen v závislosti na typu attachmentu

Jednosměrná analýza ANOVA neodhalila signifikantní rozdíl mezi typy attachmentu v počtu sexuálních partnerek u mužů ($F(3,725) = 1.174$, $p = 0.0319$) jak je vidět v tabulce č. 17. Byly ovšem nalezeny signifikantní rozdíly mezi typy attachmentu v počtu sexuálních partnerů u žen ($F(3,777) = 2.757$, $p = 0.041$). Jak je vidět z tabulky č. 18 byl objeven trend ($p = 0.073$), kdy ženy, které udávaly jistý typ attachmentu měly méně sexuálních partnerů ($M = 8.24$; $SD = 14.112$) než ženy, které reportovaly odmítavý typ attachmentu ($M = 12.40$; $SD = 22.110$).

Tabulka č.17: Počet sexuálních partnerek, se kterými měli muži pohlavní styk

S kolika různými partnerkami jste měl dosud pohlavní styk?	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3470,462	3	1156,821	1,174	0,319
Within Groups	714628,303	725	985,694		
Total	718098,765	728			

Tabulka č. 18: Počet sexuálních partnerů, se kterými měli ženy pohlavní styk

S kolika různými partnery jste měla dosud pohlavní styk?	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2046,037	3	682,012	2,757	0,041
Within Groups	192194,444	777	247,354		
Total	194240,481	780			

8.4.2 Věk prvního líbání v závislosti na typu attachmentu

Jednosměrná analýza ANOVA odhalila signifikantní rozdíl mezi typy attachmentu ve věku, ve kterém se respondenti poprvé líbali ($F(3, 1459) = 4.748, p = 0.003$). Tuckeyho post hoc test odhalil ($P = 0.07$), že lidé s jistým attachmentem se líbají dříve ($M = 16.02$; $SD = 3.164$) než lidé se zapleteným attachmentem ($M = 16.99$; $SD = 4.467$).

Tabulka č. 19: Věk prvního líbání

V kolika letech jste se poprvé vášnivě líbal/a?	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	152,144	3	50,715	4,748	0,003
Within Groups	15583,863	1459	10,681		
Total	15736,007	1462			

8.4.3 Věk prvního aktivního a pasivního pettingu v závislosti na typu attachmentu

Jednosměrná analýza ANOVA odhalila signifikantní rozdíl mezi typy attachmentu ve věku aktivního pettingu ($F(3, 1442) = 2.638, p = 0.048$). Tuckeyho post hoc test odhalil ($P = 0.037$), že aktivní petting lidé s jistým attachmentem zažívají signifikantně dříve ($M = 16.64; SD = 2.932$) než lidé se zapleteným attachmentem ($M = 17.43; SD = 4.170$). Jednocestá analýza ANOVA neodhalila signifikantní rozdíl mezi typy attachmentu ve věku prvního pasivního pettingu ($F(3, 1451) = 1.136, p = 0.333$).

Tabulka č. 20: Věk prvního aktivního pettingu

V kolika letech jste se poprvé dotýkal/a někoho na genitálu?	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	82,675	3	27,558	2,638	0,048
Within Groups	15065,215	1442	10,447		
Total	15147,889	1445			

Tabulka č. 21: Věk prvního pasivního pettingu

V kolika letech se Vás poprvé někdo dotýkal na genitálu?	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	41,000	3	13,667	1,136	0,333
Within Groups	17454,456	1451	12,029		
Total	17495,456	1454			

8.4.4 Věk prvního pohlavního styku v závislosti na typu attachmentu

Jednosměrná analýza ANOVA odhalila trend v rozdílu ve věku, ve kterém mají lidé první pohlavní styk ($F(3, 1467) = 2.558, p = 0.054$) v závislosti na attachmentu. Tuckeyho post hoc test odhalil, že lidé s ustrašeným attachmentem zažívají první pohlavní styk dříve ($M = 17.54; SD = 2.707$) než lidé se zapleteným attachmentem ($M = 18.30; SD = 3.457$).

Tabulka č.22: Věk prvního pohlavního styku

V kolika letech u Vás poprvé došlo k pohlavnímu styku?	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
BetweenGroups	57,094	3	19,031	2,558	0,054
WithinGroups	10913,949	1467	7,440		
Total	10971,043	1470			

8.4.5 Věk, ve kterém začali respondenti toužit po romantickém vztahu a věk, ve kterém prožili první lásku v závislosti na typu attachmentu

Jednosměrná analýza ANOVA odhalila signifikantní rozdíl ve věku, ve kterém lidé začali toužit po romantickém vztahu ($F(3, 1380) = 3.690, p = 0.012$) v závislosti na attachmentu. Tuckeyho post hoc test odhalil ($P = 0.030$), že lidé s jistým attachmentem začínají toužit po romantickém vztahu dříve ($M = 17.51; SD = 3.286$) než lidé s odmítavým attachmentem ($M = 17.30; SD = 3.956$).

Jednosměrná analýza ANOVA neodhalila signifikantní rozdíl ve věku, ve kterém lidé prožili svou první lásku ($F(3, 1406) = 2.045, p = 0.106$)

Tabulka č. 23: Věk, ve kterém začali respondenti toužit po romantickém vztahu

V kolika letech jste začal/a toužit po romantickém vztahu?	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
BetweenGroups	132,661	3	44,220	3,690	0,012
WithinGroups	16537,448	1380	11,984		
Total	16670,109	1383			

Tabulka č. 24: Věk, ve kterém prožili svou první lásku

Kdy jste prožil/a svou „první lásku“?	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
BetweenGroups	76,113	3	25,371	2,045	0,106
WithinGroups	17444,174	1406	12,407		
Celkem	17520,287	1409			

8.4.6 Počet dlouhodobých vztahů mužů a žen v závislosti na typu attachmentu

Jak je viditelné z tabulky č. 25 a z tabulky č. 26 Kruskal-Wallisuv test neodhalil signifikantní rozdíl v počtu dlouhodobých partnerek, se kterými byli respondenti v dlouhodobém vztahu ($p = 0.486$). Obdobné výsledky byly nalezeny i u žen ($p = 0.443$).

Tabulka č.25: Počet dlouhodobých vztahů s muži

Počet dlouhodobých vztahů s muži	
Total N	730
Test Statistic	2,439
Degree Of Freedom	3
AsymptoticSig.(2-sided test)	,486

Tabulka č.26: Počet dlouhodobých vztahů se ženami

Počet dlouhodobých vztahů se ženami	
Total N	784
Test Statistic	2,681
Degree Of Freedom	3
AsymptoticSig.(2-sided test)	,443

8.4.7 Počet partnerů, se kterými se muži a ženy líbali v závislosti na typu attachmentu

Jak je viditelné z tabulky č. 27 a z tabulky č. 28 Kruskal-Wallisův test neodhalil signifikantní rozdíl v celkovém počtu partnerek, se kterými se respondenti líbali ($p = 0.074$). Obdobné výsledky byly nalezeny i u žen ($p = 0.743$).

Tabulka č.27: Počet mužů, se kterými se respondentky líbaly

Počet mužů, se kterými se respondentky líbaly	
Total N	780
Test Statistic	6,933
Degree Of Freedom	3
AsymptoticSig.(2-sided test)	,074

Tabulka č. 28: Počet žen, se kterými se respondenti líbali

Počet žen, se kterými se respondenti líbali	
Total N	730
Test Statistic	1,243
Degree Of Freedom	3
AsymptoticSig.(2-sided test)	,743

8.4.8 Počet sexuálních partnerů, se kterými měli muži a ženy pohlavní styk jedenkrát v závislosti na typu attachmentu

Jak je vidět z tabulky č. 29, Kruskal-Wallisův test odhalil signifikantní rozdíl v počtu sexuálních partnerů, se kterými respondentky měly sex pouze jedenkrát. Kruskal Wallis Test byl proveden na 4 skupinách (A, B, C a D). Rozdíly mezi celkovým pořadím 369.99 (A), 421.84 (B), 446.03 (C) a 415.28 (D) byly signifikantní, $H(3, n = 781) = 12.51, p = 0.006$. Byl odhlášen statisticky významný rozdíl v počtu partnerů žen s jistým attachmentem (369,99) a ustrašeným attachmentem (421,84) a mezi ženami s jistým attachmentem

(369,99) a ženami, které reportovaly zapletený attachment (415,28). U mužů byl test nesignifikantní ($p = 0.909$), jak můžeme vidět v tabulce č. 30.

Tabulka č. 29: Počet sexuálních partnerů, se kterými měl respondentky (ženy) sex jedenkrát

Počet partnerů, se kterými měly ženy sex 1x	
Total N	781
Test Statistic	12,510
Degree Of Freedom	3
AsymptoticSig.(2-sided test)	,006

Tabulka č. 30: Počet sexuálních partnerů, se kterými měli muži sex jedenkrát

Počet partnerů, se kterými měli muži sex 1x	
Total N	678
Test Statistic	0,543
Degree Of Freedom	3
AsymptoticSig.(2-sided test)	,909

Shrnutí výsledků analýz

1. Typ attachmentu má signifikantní vliv na počet sexuálních partnerů u žen, zatímco u mužů analýza signifikantní vliv neodhalila. Ženy, které udávaly jistý typ attachmentu měly méně sexuálních partnerů než ženy, které reportovaly odmítavý typ attachmentu.
2. Typ attachmentu má signifikantní vliv na to, v kolika letech se lidé poprvé líbali. Lidé s jistým attachmentem se líbají dříve než lidé se zapleteným attachmentem.
3. Na věk prvního pasivního pettingu typ attachmentu podle výsledků analýzy signifikantní vliv nemá. Odhalila však signifikantní rozdíl ve věku aktivního pettingu. Lidé s jistým attachmentem zažívají aktivní petting dříve než lidé se zapleteným attachmentem.
4. Jednosměrná analýza ANOVA odhalila trend v rozdílu věku, ve kterém mají lidé první pohlavní styk v závislosti na attachmentu. Výsledky ukazují, že lidé s ustrašeným attachmentem zažívají první pohlavní styk dříve než lidé se zapleteným attachmentem.
5. Lidé s jistým attachmentem začínají toužit po romantickém vztahu dříve než lidé s odmítavým attachmentem.
6. Typ attachmentu nemá signifikantní vliv na věk, ve kterém lidé svou první lásku prožili.
7. Typ attachmentu nemá signifikantní vliv na počet dlouhodobých partnerů, se kterými byli respondenti v dlouhodobém vztahu. Výsledky se vztahují na muže i ženy.
8. Typ attachmentu nemá signifikantní vliv na počet partnerů, se kterými se respondenti líbali. Výsledky jsou shodné pro muže i ženy.
9. Signifikantní vliv typu attachmentu na počet sexuálních partnerů, se kterými měli respondenti pohlavní styk jedenkrát, byl odhalen u žen, u mužů však nikoli. Ženy s jistým attachmentem mají méně sexuálních partnerů „na jednu noc“ než ženy se zapleteným a ustrašeným attachmentem.

9 DISKUZE VÝSLEDKŮ

Cílem práce bylo zjistit, jak attachment ovlivňuje chování v partnerských a sexuálních vztazích v dospělosti - kolik měl jedinec dlouhodobých partnerských vztahů, počet partnerů, se kterými se vášnivě líbal a počet partnerů, se kterými měl pohlavní styk a počet partnerů, se kterými měl pohlavní styk jen jedenkrát. Dále také významné sexuální milníky – věk, ve kterém se jedinec poprvé líbal, věk, kdy měl první pohlavní styk, věk prvního aktivního a pasivního pettingu. Dále se věnovala otázkám, kdy začal jedinec toužit po romantickém vztahu a věk, ve kterém prožil svou první lásku.

Analýzy výpovědí respondentů odhalily, že typ attachmentu nemá signifikantní vliv na počet dlouhodobých partnerů, se kterými byli respondenti v dlouhodobém vztahu. Výsledky se vztahují na muže i ženy. Vliv typu attachmentu nebyl zjištěn ani na počet partnerů, se kterými se respondenti líbali. I tyto výsledky jsou shodné pro muže i ženy. Lidé s jistým attachmentem začínají toužit po romantickém vztahu dříve než lidé s odmítavým attachmentem. Typ attachmentu nemá signifikantní vliv na věk, ve kterém lidé svou první lásku prožili.

Analýzy výpovědí respondentů odhalily, že attachment má signifikantní vliv na počet sexuálních partnerů, které ženy za život mají. Ženy, které udávaly jistý typ attachmentu měly méně sexuálních partnerů než ženy, které reportovaly odmítavý typ attachmentu. Tyto výsledky souhlasí s výsledky dalších studií (Schachner & Shaver, 2004). U mužů signifikantní vliv attachmentu na počet sexuálních partnerek analýza neodhalila. Analýzy dále odhalily, že typ attachmentu má signifikantní vliv na to, v kolika letech se lidé poprvé líbají. Lidé s jistým attachmentem se líbají dříve než lidé se zapleteným attachmentem. Na věk prvního pasivního pettingu typ attachmentu podle výsledků analýzy signifikantní vliv nemá. Odhalila však signifikantní rozdíl ve věku aktivního pettingu. Lidé s jistým attachmentem zažívají aktivní petting dříve než lidé se zapleteným attachmentem.

Analýza dále odhalila trend v rozdílu věku, ve kterém mají lidé první pohlavní styk v závislosti na attachmentu. Výsledky této práce ukazují, že lidé s ustrašeným attachmentem zažívají první pohlavní styk dříve než lidé se zapleteným attachmentem. Několik studií Bogaert & Sadava (2002), Gentzler & Kerns (2004) a Cooper a kol. (1998) s těmito výsledky souhlasí a říká, že ženy s úzkostným attachmentem mají pohlavní styk

relativně brzy během dospívání. Studie Gentzler & Kerns (2004) dále ale ukazuje, že úzkostný attachment mužů souvisí s vyšším věkem prvního pohlavního styku.

Analýzy odpovědí respondentů odhalily vliv typu attachmentu na počet sexuálních partnerů, se kterými měli respondenti pohlavní styk jedenkrát u žen, u mužů však nikoli. Ženy s jistým attachmentem mívají méně sexuálních partnerů „na jednu noc“ než ženy se zapleteným a ustrašeným attachmentem. S tím souhlasí i studie Cooper a kol. (1998), podle které mají jedinci s jistým attachmentem méně sexuálních setkání "na jednu noc". Podle několika studií Allen & Baucom (2004), Bogaert & Sadava (2002), Feeney a kol. (2000) na rozdíl od mužů mají ženy s úzkostným attachmentem častěji nezávazný sex. Podle studie Schachner a Shaver (2004) se u jedinců s vyhýbavým attachmentem může projevit promiskuita.

9.1 Limity práce

9.1.1 Etické aspekty

Všechna získaná data jsou přísně anonymizována a odpovědi není možno nijak spojit s identifikačními údaji jednotlivých respondentů. Výzkum proběhl absolutně diskrétně, stejně se bylo nakládáno se získanými daty. Publikovány byly výsledky pouze za celý vzorek, a nikoliv jednotlivé výpovědi participantů. Z důvodu online způsobu získávání dat v tomto výzkumu je lze generalizovat jen na online populaci v České republice.

10 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se věnovala tématu attachmentu a jeho vlivu na historii partnerské a sexuálních vztahů. Hlavním záměrem bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi typem attachmentu v dospělosti a partnerskými a sexuálními vztahy jedinců, jak se v těchto vztazích liší v závislosti na typu attachmentu.

Teoretická část vysvětlila základy teorie citové vazby, její vznik a představila její hlavní představitele. Následně bylo přiblíženo, jak se attachment v raném dětství utváří, jak se aktivuje, do jakých typů attachmentu se děti v dětství mohou řadit a podle jakého klíče se do konkrétní kategorie dítě řadí. Další část se věnuje attachmentu v dospělosti, jednotlivým typům attachmentu, způsobům měření attachmentu v dospělosti a jak attachment podle dostupné literatury ovlivňuje chování v partnerských a sexuálních vztazích.

V empirické části kvantitativní výzkumná strategie a data byla sesbírána v rámci online dotazníků. Abychom mohli výsledky považovat za reprezentativní, byli respondenti vybráni podle kvótního výběru. Analýza odpovědí respondentů pomohla odhalit, jak attachment ovlivňuje chování v partnerských a sexuálních vztazích v dospělosti. Výsledky analýz byly rozebrány v diskuzi.

REFERENCE

- AINSWORTH, M. D. S. (1991). Attachment and other affectional bonds across the lifecycle. In C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, & P. Marris (Eds.), *Attachment across the life cycle* (pp. 33–51). New York: Routledge.
- AINSWORTH, Mary D. Salter. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. New York: distributed by Halsted Press Division of Wiley. ISBN 0470265345.
- ALLEN, J. P., & LAND, D. J. (1999). Attachment in adolescence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 319–335). New York: Guilford Press
- ANTONUCCI, T. C., AKIYAMA, H., & TAKAHASHI, K. (2004). Attachment and closerelationshipsacrossthelifespan. *Attachment and Human Development*, 6, 353–370.
- BARTHOLOMEW K, HOROWITZ LM. (1991) *Attachment styles among young adults: a test of a four-category model*. *J Pers Soc Psychol*.
- BATESON, P. (2003). The promise of behavioural biology. *Animal Behaviour*, 65, 11–17.
- BIRNBAUM, G. E., REIS, H. T., MIKULINCER, M., GILLATH, O., & ORPAZ, A. (2006). When sex is more than just sex: Attachment orientations, sexual experience, and relationship quality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 929–943.
- BOGAERT, A. F., & SADAVA, S. (2002). Adult attachment and sexual behavior. *Personal Relationships*, 9, 191–204.
- BONNANO, G. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59, 20–28.
- BOWLBY, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *The International Journal of Psychoanalysis*, 39, 350–373.
- BOWLBY, J. (1969). *Attachment*. New York: Basic Books.

- BOWLBY, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- BREHM, S. S. (1992). *Intimate relationships*. New York: McGraw-Hill
- BREHERTON, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and prospect. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 3–35.
- BREHERTON, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, pp. 759-775.
- COLLINS, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 810–832
- COLLINS, N. L., READ, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644–663.
- COOPER, M. L., SHAVER, P. R., COLLINS, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1380–1397
- CROWELL, J., OWENS, G. (1998). Manual For The Current Relationship Interview And Scoring System. Version 4. Retrieved (current date) from http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/measures/content/cr_i_manual.pdf.
- DAVIS, D., SHAVER, P. R., & VERNON, M. L. (2004). Attachment style and subjective motivations for sex. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 1076–1090.
- DIAMOND, L. M. (2006). How do I love thee?: Implications of attachment theory for understanding same-sex love and desire. In M. Mikulincer & G.S. Goodman (Eds.), *Dynamics of romantic love: Attachment, caregiving, and sex*. (pp. 275–292). New York: Guilford Press.
- FRAZIER, P. A., COOK, S. W. (1993). Correlates of distress following heterosexual relationship dissolution. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 55–67.

- FRENCH, Juliana; WHITLEY, Katherine; ALTGELT, Emma; MELTZER, Andrea. (2020). Attachment anxiety in young adulthood is associated with childhood unpredictability and predicts intentions to engage in unprotected sex. *Personality and Individual Differences*, 159. 10.1016/j.paid.2020.109858.
- GENTZLER, A. L., KERNS, K. A. (2004). Associations between secure attachment and sexual experiences. *Personal Relationships*, 11, 249–265.
- GOTTMAN, J. M. (1994). What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- HAZAN, C., SHAVER, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
- HAZAN, C., SHAVER, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1–22.
- HAZAN, C., ZEIFMAN, D. (1999). Pair-bonds as attachments: Evaluating the evidence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 336–354). New York: Guilford Press.
- HAZAN, C., ZEIFMAN, D. (1994). Sex and the psychological tether. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Advances in personal relationships: Attachment processes in adulthood* (Vol. 5, pp. 151–177). London: Jessica Kingsley.
- HEINICKE, C., WESTHEIMER, I. (1966). *Brief separations*. New York: International Universities Press.
- HESSE, E. (1999). The Adult Attachment Interview: Historical and current perspectives. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 395–433). New York: Guilford Press.
- HOLLIST, C. S., MILLER, R. B. (2005). Perceptions of Attachment Style and Marital Quality in Midlife Marriage. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 54(1), 46–57.
- IMPETT EA., PEPLAU LA. (2003). Sexual compliance: gender, motivational, and relationship perspectives. *J Sex Res*. 87-100

- KINSEY, A. C., POMEROY, W. B., & MARTIN, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Saunders.
- KLASS, D., SILVERMAN, P. R., NICKMAN, S. L. (1996). *Continuing bonds: New understandings of grief*. Washington, DC: Taylor & Francis.
- KULÍSEK, P. (2000). Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment). *Československá psychologie*, 44 (5), 404-423.
- LACINOVÁ L. (2015). Citová vazba v partnerských vztazích: Current Relationship Interview, TESTFÓRUM, č. 6, s. 39–46
- LYONS-RUTH, K., & JACOBVITZ, D. (1999). Attachment disorganization: Unresolved loss, relational violence, and lapses in behavioral and attentional strategies. In J. Cassidy & P. R. SHAVER (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 520–554). New York: Guilford Press.
- MAIN, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33, 48–61.
- MARK KP., VOWELS LM., MURRAY SH. (2018). The Impact of Attachment Style on Sexual Satisfaction and Sexual Desire in a Sexually Diverse Sample. *J Sex Marital Ther.* 450-458.
- MIKULINCER, M., FLORIAN, V., & HIRSCHBERGER, G. (2003). The existential function of close relationships: Introducing death into the science of love. *Personality and Social Psychology Review*, 7(1), 20–40
- MIKULINCER, M., SHAVER P. (2007). *Attachment in adulthood: structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press. ISBN 978-1-59385-457-7.
- MIKULINCER, M., SHAVER, P. R. (2004). Security-based self-representations in adulthood: Contents and processes. In W. S. Rholes & J. A. Simpson (Eds.), *Adult attachment: Theory, research, and clinical implications* (pp. 159–195). New York: Guilford Press.

OWENS, G. (1998). Manual For The Current Relationship Interview And Scoring System. Version 4. Retrieved (current date) from http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/measures/content/cri_manual.pdf.

PARKES, C. M. (1985). Bereavement. *British Journal of Psychiatry*, 146, 11-17.

PAUL, E. L., MCMANUS, B., HAYES, A. (2000). "Hookups": Characteristics and correlates of college students' spontaneous and Anonymous sexual experiences. *Journal of Sex Research*, 37(1), 76–88

PÉLOQUIN K, BRASSARD A, LAFONTAINE MF, SHAVER PR. (2014). Sexuality examined through the lens of attachment theory: attachment, caregiving, and sexual satisfaction. *J Sex Res.*

SHAVER, P. R., & HAZAN, C. (1984). Incompatibility, loneliness, and limerence. In W. Ickes, *Compatible and incompatible relationships* (pp. 163– 184). New York: Springer-Verlag.

SHAVER, P. R., BELSKY, J., BRENNAN, K. A. (2000). The Adult Attachment Interview and self-reports of romantic attachment: Associations across domains and methods. *Personal Relationships*, 7, 25–43

SCHACHNER, D. A., SHAVER, P. R. (2002). Attachment style and human mate poaching. *New Review of Social Psychology*, 1, 122–129.

SCHACHNER, D. A., SHAVER, P. R. (2004). Attachment dimensions and sexual motives. *Personal Relationships*, 11, 179–195.

SIMPSON, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971–980

TRACY, J. L., SHAVER, P. R., ALBINO, A. W., COOPER, M. L. (2003). Attachment styles and adolescent sexuality. In P. Florsheim (Ed.), *Adolescent romance and sexual behavior: Theory, research, and practical implications* (pp. 137–159). Mahwah, NJ: Erlbaum

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník s otázkami ze sběru dat

NUDZ – Láska a sex

- číslo výzkumu: 717
- verze: 28
- projekt: C531201
- ukončení výzkumu: 21. 12. 2018

Úvod dotazníku:

Dobrý den, velice děkujeme za Váš zájem podílet se na našem výzkumu lásky a intimního chování vČR, který dlouhodobě probíhá pod záštitou Univerzity Karlovy a Národního Ústavu DuševníhoZdraví. V této části výzkumu se zaměřujeme na Vaše zkušenosti se zamilováním a partnerskýmivztahy a se sexuálním chováním, které se v nich vyskytuje. Velmi Vás prosíme, nebojte se i u otázekna intimní aktivity a preference odpovídat upřímně a uvést, jak to máte právě Vy. Odpověď každého z Vás je pro nás nesmírně důležitá a jedinečná a bude sloužit výhradně pro vědecké účely. Prosím, pokuste se brát dané téma vážně a nedělejte si z tématu legraci, došlo by ke zkreslení důležitýchinformací o české populaci, se kterými budou vědečtí pracovníci v příštích letech pracovat. Jde ovýzkum vysoké důležitosti, který v české sexuologii dlouho postrádáme. Jeho výsledky budou i vcelosvětovém měřítku velmi ojedinělé. Celkové vyplnění dotazníku by Vám nemělo zabrat více než 20 minut. Pokuste se vyplnit všechny otázky. Jsme si vědomi intimnosti tématu; všechna data, která odVás získáme, budou přísně anonymizována a to, co vyplníte, nebude možno nikdy spojit s Vašimiidentifikačními údaji. Zaručujeme se za absolutní diskrétnost výzkumu. Publikovány budou výsledkypouze za celý vzorek, a nikoliv jednotlivé výpovědi. Velmi Vám děkujeme za Váš čas a sdílení taktointimních údajů. Za Laboratoř evoluční sexuologie (Národní ústav duševního zdraví a FHS UniverzitaKarlova) Mgr. Kateřina Klapilová, Ph.D., ECPS., Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D., DSc., Mgr. KláraBártová, Ph.D., Mgr. Renáta Androvičová, Mgr. Lucie Krejčová, Ph.D., Mgr. Lenka MartinecNováková, Ph.D

Narodil/a jste se úředně jako:

1	Muž
2	Žena

q2a2a. Jaká je Vaše sexuální orientace?

1	Výhradně heterosexuální (přitahují vás ženy)
2	Převážně heterosexuální
3	Spíše heterosexuální
4	Bisexuální
5	Spíše homosexuální
6	Převážně homosexuální
7	Výhradně homosexuální (přitahují vás muži)
8	Nepřitahují mě jedinci žádného pohlaví

q7_1 - q7_27. Uved'te celkový počet Vašich dlouhodobých vztahů za dosavadní život. (Dlouhodobým vztahem je myšlen takový vztah, který jste považoval/a za perspektivní a v němž jste plánoval/a s partnerem společnou budoucnost a který trval min 3 měsíce). Počítejte i nynější vztah.

q7_1	S muži:	<input type="text"/>
q7_2	Se ženami:	<input type="text"/>
1	Žádný	
2	1	
3	2	
4	3	
5	4	
6	5-6	
7	7-9	
8	10-19	
9	20 a více	

q8_1 - q8_28. S kolika různými partnerkami/partnery jste se dosud vášnivě líbal/a?

q8_1	S muži:	
q8_2	Se ženami:	
1	S žádným / S žádnou	
2	1	
3	2	
4	3	
5	4	
6	5-6	
7	7-9	
8	10-19	
9	20 a více	

q9_1 - q9_29. S kolika různými partnerkami/partnery jste měl/a dosud pohlavní styk? (pokud jste dosud pohlavní styk neměl/a запиšte 0)
Odhadněte celkový počet:

q9_1	S muži:
q9_2	Se ženami:

q10_110. S kolika z partnerek/partnerů, se kterými jste měl/a pohlavní styk (souložil/a jste), jste souložili pouze jedenkrát? S muži:

1	S žádným
2	1
3	2
4	3
5	4
6	5-6
7	7-9
8	10-19
9	20 a více

q10_210. S kolika z partnerek/partnerů, se kterými jste měl/a pohlavní styk (souložil/a jste), jste souložili pouze jedenkrát? Se ženami:

1	S žádnou
2	1
3	2
4	3
5	4
6	5-6
7	7-9
8	10-19
9	20 a více

q1515. V následující části se Vás budeme ptát na typ Vašeho vztahu v partnerské dvojici. Odpovídejte za současné nebo minulé partnerské zkušenosti. Přečtěte si prosím každý z následujících odstavců a označte ten, který vás nejvíce vystihuje.

1	A. Je pro mne snadné zažívat ve vztahu s partnerem citovou blízkost. Cítím se příjemně, když se mohu na partnera/ku spoléhat a on/a se může spoléhat na mne. Nemám obavy, že bych mohl/a být osamocená nebo že by mne partner neakceptoval. 1. Nejvíce mě vystihuje tento odstavec
2	B. Je pro mne nesnadné zažívat ve vztahu s partnerem citovou blízkost. Chtěl/a bych mít důvěrný vztah, ale je pro mne těžké partnerovi věřit a spoléhat se na něj. Mám strach, že bych mohl/a být zraněn/a, pokud se mu/jí příliš přiblížím. 2. Nejvíce mě vystihuje tento odstavec
3	C. Chtěl/a bych zažívat ve vztahu se svým partnerem/partnerkou opravdovou citovou blízkost, ale vnímám, že se často zdráhají mi být tak citově nablízku, jak bych si přál/a. Je pro mne nepříjemné být bez blízkého vztahu, ale někdy se obávám, že by mne partner/ka neoceňoval/a tak, jako oceňuji já jeho/ji. 3. Nejvíce mě vystihuje tento odstavec
4	D. Cítím se dobře i bez blízkého citového vztahu s partnerem/kou. Je pro mne velice důležité být nezávislý/á a soběstačný/á a dávám přednost tomu, abych se nespolehal/a na partnera/ku a aby se on/a nespolehal/a na mě. 4. Nejvíce mě vystihuje tento odstavec

q3131. V kolika letech jste se poprvé vášnivě líbal/a?

666	Zapište věk:
2	Nikdy

q3232. V kolika letech jste se poprvé dotýkal/a někoho na genitálu?

666	Zapište věk:
2	Nikdy

q3333. V kolika letech se vás poprvé někdo dotýkal na genitálu?

666	Zapište věk:
2	Nikdy

q3535. V kolika letech u Vás poprvé došlo k pohlavnímu styku?

666	Zapište věk:
2	Nikdy

q3737. V kolika letech jste začal/a toužit po romantickém vztahu?

666	Zapište věk:
2	Nikdy jsem po romantickém vztahu netoužil/a

q3838. Kdy jste prožil/a svou „první lásku“?

1	Nikdy jsem ji neprožil/a
666	Zažil/a jsem ji ve věku..... ..